

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜZİK ANASANAT DALI**

**TÜRKİYE'DE KLARNET MÜZİĞİNİN GELİŞİMİ ve CUMHURİYET
DÖNEMİ BESTECİLERİNİN KLARNET REPERTUVARINA KATKISI**

Caner GİZİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2021

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜZİK ANASANAT DALI**

**TÜRKİYE’DE KLARNET MÜZİĞİNİN GELİŞİMİ ve CUMHURİYET
DÖNEMİ BESTECİLERİNİN KLARNET REPERTUVARINA KATKISI**

Caner GİZİR

Danışman: Prof. C. Hakan ÇUHADAR

Jüri Üyesi: Doç. Raup MUSAEV

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi George KOVZİRDZE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA – 2021

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Müdürlüğüne;

Bu çalışma, Jürimiz tarafından Müzik Anasanat Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. C. Hakan ÇUHADAR

Üye: Doç. Raup MUSAEV

Üye: Dr. Öğr. Üyesi George KOVZİRDZE

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

... /... /2021

Prof. Dr. Serap ÇABUK

Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. ... / ... / 2021

Caner GİZİR

ÖZET

TÜRKİYE’DE KLARNET MÜZİĞİNİN GELİŞİMİ ve CUMHURİYET DÖNEMİ BESTECİLERİNİN KLARNET REPERTUVARINA KATKISI

Caner GİZİR

Yüksek Lisans Tezi, Müzik Ana Sanat Dalı

Danışman: Prof. C. Hakan ÇUHADAR

Ağustos 2021, 72 Sayfa

Üflemeli çalgıların kökeni tarih öncesi çağlara dayanmaktadır. İnsanlar içi boş nesnelere üfleyerek ses çıkarabildiklerini fark ettikleri andan itibaren üflemeli çalgıları kullanmaya başlamışlardır. Klarinet; üflemeli çalgılar ailesinden, tahta üflemeli sınıfına ait ve tek kamıştan oluşan bir çalgıdır. Klarinetin atası sayılan Chalumeau (şalümo) adı verilen çalgının ortaya çıkışı orta çağa kadar geriye uzanmaktadır. Bu araştırma kapsamında klarinet çalgısının ortaya çıkışı, tarihsel gelişimi ve özellikleri incelenmiş, besteciler tarafından benimsenme ve orkestralarda yer bulma süreci de açıklanmıştır. Erişilebilen kaynaklardan faydalanılarak ve geniş çaplı literatür taraması yapılarak klarinet için bestelenen eserler ve önemli besteciler derlenmiştir. Literatürde, Türkiye’de ve özellikle cumhuriyet döneminde bestelenen klarinet eserleriyle ilgili kaynak eksikliği de göz önünde bulundurularak, Türkiye’de müziğin ve klarinet çalgısının gelişim süreci açıklanmış, Cumhuriyet Dönemi besteleri ve klarinet eserleri listelenmiştir. Türkiye’de müziğe olan ilginin ve sanatsal üretimin eser ve besteci bazında artırılabilmesi için yapılabilecek uygulamalara öneriler geliştirilerek sunulmuştur. Bu araştırmanın, klarinet ve müzik öğrencilerine, araştırmacılara ve sanatçılara faydalı bir kaynak olarak Türkçe literatüre önemli bir katkıda bulunacağı umulmaktadır.

Anahtar kelimeler: Klarinet, Konçerto, Repertuar

ABSTRACT**THE DEVELOPMENT of CLARINET MUSIC in TURKEY and the
CONTRIBUTION of REPUBLICAN PERIOD COMPOSERS to CLARINET
REPERTOIRE****Caner GİZİR****Master Thesis, Department of Music****Advisor: Prof. C. Hakan ÇUHADAR****August 2021, 72 Pages**

The origin of wind instruments dates back to pre-historic times. People started to use wind instruments as soon as they realized blowing on hollow objects produce sounds. Clarinet is a single-reed, wind instrument that belongs to the woodwind class. The origins of the instrument Chalumeau, which is considered as the ancestor of the clarinet, dates back to the Middle Ages. In this study, historical development, origins and characteristics of the clarinet instrument were examined, the course of acceptance by composers and inclusion in orchestras were also explained. The musical pieces composed for clarinet and important composers were compiled by using available resources and conducting an extensive literature review. The development process of music and clarinet in Turkey is described, and Republican Era composers and musical works composed for clarinet are listed considering the lack of relevant resources in the literature. Recommendations for applications to increase musical interest and production in Turkey in terms of composers and musical works are also developed and presented. It is hoped that this research will make an important contribution to the Turkish literature as a useful resource for researchers, clarinet students, music students, and musicians.

Keywords: Clarinet, Concerto, repertory

ÖNSÖZ

Eğitim hayatım ve tez alışmam boyunca akademik ve manevi desteklerini her zaman hissettiğim başta sayın hocam Prof. C. Hakan ÇUHADAR olmak üzere Çukurova Üniversitesi Devlet Konservatuarı'nın tüm ğretim görevlilerine; maddi ve manevi desteğini hiç esirgemeyen başta annem Jlilde GİZİR olmak üzere bütün aileme; değerli yol arkadaşım Duygu Ece YILMAZ'a ve dostluklarıyla her zaman bana g veren arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Caner GİZİR
ADANA-2021

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
TABLolar LİSTESİ	x
RESİMLER LİSTESİ	xi

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu.....	3
1.2. Problem Cümlesi.....	3
1.3. Alt Problemler.....	3
1.4. Araştırmanın Önemi	4
1.5. Varsayımlar.....	4
1.6. Sınırlılıklar	4
1.7. Yöntem.....	4
1.8. Tanımlar.....	5

BÖLÜM II

KLARNET'İN GELİŞİMİ

2.1. Klarnetin Tarihsel Gelişimi	7
2.2. Klarnet'in Yapısı ve Bölümleri.....	10
2.3. Klarnet'in Türleri	11
2.3.1. Si Bemol Klarnet	11
2.3.2. Mi Bemol Klarnet	12
2.3.3. La Klarnet	12
2.3.4. Sol Klarnet	12
2.3.5. Alto Klarnet (Mi Bemol)	13
2.3.6. La Bemol Klarnet	14
2.3.7. Do Klarnet	14

2.3.8. Kontrbas Klarnet.....	15
2.3.9. Bas Klarnet	15
2.4. Klarnet Sistemleri	16
2.4.1. Müller Sistem Klarnet.....	16
2.4.2. Boehm Sistem Klarnet.....	18

BÖLÜM III

TARİHTEKİ ÖNEMLİ KLARNET ESERLERİ ve BESTECİLERİ

3.1. Tarihteki Önemli Klarnet Eserleri	20
3.2. Tarihteki Önemli Klarnet Bestecileri.....	31

BÖLÜM IV

TÜRKİYE’DE KLARNET MÜZİĞİNİN GELİŞİMİ

4.1. Türkiye’de Klarnet’in Tarihçesi	38
4.2. Geleneksel Müzikte Klarnet’in Kullanımı.....	40
4.3. Tarihsel Süreç İçerisinde Klarnetin Bandolardaki Yeri ve Önemi	41
4.4. Tarihsel Süreç İçerisinde Klarnetin Senfonik Orkestralardaki Yeri ve Önemi	43
4.5. Cumhuriyet Dönemi Klarnet Eserleri ve Besteciler	47
4.6. Türk Besteciler ve Klarnet Konçertoları.....	51

BÖLÜM V

ÇAĞDAŞ DÖNEM MÜZİĞİ İLE İSTEMİHAN TAVİLOĞLU, FAZIL SAY, TURGAY ERDENER ve ÖZGE GÜLBEY USTA’NIN KLARNET ESERLERİNE KISA BİR BAKIŞ

5.1. İstemihan Taviloğlu’nun Kısa Yaşam Öyküsü.....	53
5.1.1. Klarnet Konçertosu’nun İncelemesi	53
5.2. Fazıl Say’ın Kısa Yaşam Öyküsü	56
5.2.1. Hayyam.....	56
5.3. Turgay Erdener’in Kısa Yaşam Öyküsü.....	57
5.3.1. Klarnet Konçertosu.....	58
5.4. Özge Gülbey Usta’nın Kısa Yaşam Öyküsü.....	61

5.4.1. Klarnet'e Atıf Klarnet Konçertosu	62
--	----

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER	66
--------------------------	-----------

KAYNAKÇA	68
-----------------------	-----------

ÖZGEÇMİŞ	72
-----------------------	-----------

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Tarihteki Önemli Klarnet Eserleri	20
Tablo 2. Cumhuriyet Dönemi Klarnet Eserleri ve Besteciler	48
Tablo 3. Türk Besteciler Tarafından Bestelenen Klarnet Konçertoları	51

RESİMLER LİSTESİ

	Sayfa
Resim 1. Şalmey Örneği.....	7
Resim 2. Şalümo Örnekleri	8
Resim 3. Si Bemol Klarnet.....	11
Resim 4. Mi Bemol Klarnet.....	12
Resim 5. La Klarnet.....	12
Resim 6. Sol Klarnet	13
Resim 7. Alto Klarnet (Mi Bemol).....	13
Resim 8. La Bemol Klarnet.....	14
Resim 9. Do Klarnet.....	14
Resim 10. Kontrbas Klarnet	15
Resim 11. Bas Klarnet.....	16
Resim 12. Müller Sistem Klarnet	17
Resim 13. Boehm Sistem Klarnet	19
Resim 14. İstemihan Taviloğlu Klarnet Konçertosu Giriş Bölümü	54
Resim 15. İstemihan Taviloğlu Klarnet Konçertosu İkinci Tema Başlangıcı.....	55
Resim 16. İstemihan Taviloğlu Klarnet Konçertosu 3. Tema	55
Resim 17. Turgay Erdener Klarnet Konçertosu Birinci Bölüm Birinci Cümle	59
Resim 18. Turgay Erdener Klarnet Konçertosu Birinci Bölüm Yardımcı Tema.....	60
Resim 19. Turgay Erdener Klarnet Konçertosu Üçüncü Bölüm.....	61
Resim 20. Klarnete Atıf Birinci Bölüm.....	63
Resim 21. Klarnete Atıf Klarnet Konçertosu İkinci Bölüm.....	64
Resim 22. Klarnete Atıf Klarnet Konçertosu Üçüncü Bölüm.....	65

BÖLÜM I

GİRİŞ

Müzik, çeşitli ses ve tınların, belirli bir kompozisyon ve estetik bir yapı oluşturacak şekilde bir araya getirilmesi olarak tanımlanabilir. Müziği; kompozisyonun oluşturulduğu besteleme ve oluşturulan eseri seslendirme olarak iki kola ayırmak mümkündür (Wallin, Merker, & Brown, 2000, s. 3-5). Müzik eseri tarafından aktarılan iletilerin algılanması ve anlaşılması ise dinleme kolunu oluşturur. Böylece müziği oluşturan temel unsurları; dinleme, seslendirme ve besteleme olarak üç başlık altında toplanabilir (Say, Müzik Ansiklopedisi, 2005, s. 534).

Müziğin seslendirilmesi alanında insanlar tarih boyunca çeşitli yöntemlerden faydalanarak çalışmış ve bu alanda sürekli bir gelişim içinde olmuşlardır. Müziğin seslendirilmesi alanındaki gelişim de bu çalışmalarla birlikte tüm çalgı dallarında hiç durmadan devam etmiştir (Palmer, 1997, s. 115-138).

Müziğin seslendirilmesi başlığında, insanın yanında en önemli unsur çalgılardır. Çalgılar kullanım şekillerine ve yapılarına göre; üflemeli, vurmali, tuşlu ve yaylı çalgılar olarak gruplandırılmıştır. Üflemeli çalgılar ise yapıldıkları malzemeye göre bakır üflemeli çalgılar ve tahta üflemeli çalgılar olarak iki gruba ayrılırlar. Klarnet, bu sınıflandırmada üflemeli çalgıların, tahta üflemeli çalgılar sınıfında yer alır (Carse, 2002, s. 2-10).

İnsanların müzik yapmaya kesin olarak ne zaman başladığı bilinmese de tarihi araştırmalar ve arkeolojik kazılar, ilkel insanların bitkilerden ve hayvanlardan çeşitli çalgılar oluşturduklarını ortaya koymuştur. Hayvan derilerinin bir kasnak üzerine gerilmesi ve vurulması, boru benzeri kamışların ve hayvan boynuzlarının üflenmesi gibi yollarla ilkel insanlar bugün bilinen modern müzik sanatının temellerini atmışlardır. Kullanılan ilkel çalgıların ve bu çalgılardan çıkan seslerin; ilkel insan toplulukların tanrılarına ibadet etmekten, bereket ve bolluk için yapılan tılsımlara ve vahşi hayvanlardan korunmaya kadar pek çok farklı amaçla kullanıldığı düşünülmektedir. Tarihsel süreçte bu tür ilkel müzik çalgılarına ve bunlardan bahseden kaynaklara ilk olarak; Mezopotamya ve Mısır gibi insan nüfusunun çok uzun süredir varlığını sürdürdüğü bölgelerde rastlanmıştır. Doğada sıkça rastlanan ve ilkel aletlerle kolay şekillendirilebilen, kamış ve tahta gibi malzemelerden yapılan üflemeli çalgıların ilkel

insan toplulukları tarafından daha erken kullanılmaya başlandığı düşünülmektedir (Morley, 2013, s. 32).

Tahta üflemeli çalgılar insanlar tarafından yaklaşık 20.000 yıldır kullanılmaktadır. İlkel insanlar içi boş nesnelere üfleyerek ses çıkarabildiklerini fark ettikleri andan itibaren; doğada buldukları kabuklara, hayvan boynuzlarına ve kendi yaptıkları tahta borulara üfleyerek bugün üflemeli çalgılar ailesini oluşturan bütün çalgıların temellerini oluşturmuştur (Çelebioğlu, 1986, s. 280-281).

Klarnet üflemeli çalgılar ailesinden, tahta üflemeli sınıfına ait ve tek kamıştan oluşan bir çalgıdır. Bu çalgının oluşumunun orta çağa kadar geriye gittiği düşünülmektedir. Günümüzde kullanılan klarnetin ortaya çıkışı, Chalumeau (şalümo) adı verilen ve orta çağ döneminde kullanılan bir çalgıya dayanmaktadır. Klarnetin atası olarak görülen Chalumeau (şalümo) ise, Johann Christoph Denner tarafından Almanya'da yapılmıştır. Denner tarafından yapılan bu çalgı ilk klarnet sayılmakta ve sekiz perdeden oluşmaktadır. Çalgının kullanılmaya başlanmasıyla birlikte, az perde sayısından kaynaklanan entonasyon bozukluğu ve ses eşitsizlikleri fark edilmiştir. Ivan Müller bu problemi gidermek adına perde sayısını 13'e yükseltmiştir. Daha sonra ise enstrüman ustası Auguste Buffet ve Paris konservatuarında profesör olan Fransız klarnetçi Hyacinthe Eleonore Klose, Boehm sistemini klarnette kullanarak çalgının gelişimine katkı sağlamışlardır. Boehm sisteminin kullanılmasıyla birlikte klarnet bugün kullanılan modern haline ulaşmıştır (Brymer, 1976, s. 19).

Klasik müziğin ve klarnetin, Avrupa'da doğduğu ve gelişimini sürdürdüğü dönemlerde Türkiye'de henüz klasik batı müziği ve klarnet çalgısı tanınmamaktaydı. Osmanlı Devleti ile Avrupa devletleri arasındaki siyasi ve kültürel etkileşimler, Türkiye'de klasik batı müziğinin gelişiminin başlangıcı olmuştur. Avrupa Devletlerinin kralları ile Osmanlı Devleti padişahları üzerinden gerçekleşen kültürel temaslar ve özellikle I. François tarafından bir nezaket göstergesi olarak Osmanlı Devleti'ne gönderilen oda müziği grubu, Avrupa tarzı olarak görülen müzik türüne ilgi duyulmaya başlanmasına neden olmuştur. Bu yeni müzik türü ve yeni çalgılarla ilgili bilgi birikimi kısıtlı olsa da bu etkileşimler; batılı tarzda müzikler üzerine yapılan çalışmalar için bir başlangıç noktası oluşturmuştur (Boran & Şenürkmez, 2007, s. 295-296).

Bando; yürüyüş eşliğinde ve resmî törenlerde çalabilen, genellikle vurmali ve üflemeli çalgılardan oluşan müzik topluluklarına verilen addır. Bandolar aynı zamanda, günümüzde klarnet çalgısının sıkça yer aldığı topluluklardır. İslamiyet öncesi Türk Devletlerinden, Osmanlı Devleti'ndeki mehter takımına kadar bandolar; askeri bir

gelenek olarak sürdürülmüştür. 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Avrupa Devletlerinde de askeri bandolar ortaya çıkmaya başlamıştır (Brymer, 1976, s. 23).

1.1. Problem Durumu

Üflemeli çalgılar grubunda, tek kamışlı ve tahta üflemeli bir çalgı olarak yer alan klarnetin hem modern müzikte hem de müzik tarihinde önemli bir yeri vardır. Bando ve orkestralarda sıklıkla yer almasının yanında, tek başına da geniş Repertuarıyla oldukça önemli bir çalgıdır.

Modern klarnet çalgısı, kalın seslerden tiz seslere geniş bir yelpazede istenilen sesin çıkarılmasını sağlamaktadır. Müzikçilere sağladığı bu performans sayesinde de orkestraların yanında bandolarda da çokça tercih edilmektedir. Geçmişten bugüne kadar taşınan geniş Repertuarı, modern bestecilerin ve müzisyenlerin katkılarıyla gelişmeye devam etmektedir. Bu nedenle de klarnetin, tarihte olduğu gibi, günümüzde ve gelecekte de geniş bir yelpazede ve çeşitli müzik topluluklarında tercih edilmeye devam edeceği düşünülmektedir.

1.2. Problem Cümlesi

Verilen bilgiler ışığında araştırmanın problem cümlesi aşağıdaki gibidir.

"Türkiye'de klarnet müziğinin gelişimi nasıldır ve Cumhuriyet Dönemi bestecilerinin klarnet repertuarına katkısı ne olmuştur?" Araştırmanın başlıca amacı bu soruya yanıt aramaktır.

1.3. Alt Problemler

Ana probleme bağlı olarak allta verilen diğer alt problemlere de araştırma içinde yanıt verilmeye çalışılacaktır.

1. Klarnet çalgısı, nasıl bir tarihsel gelişim süreci izlemiştir?
2. Klarnet çalgısının müzik topluluklarındaki yeri ve önemi nedir?
3. Tarihsel süreçte klarnet bestecileri ve eserleri nelerdir?

1.4. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma; konusuyla ilgili alanda çalışma yapacak araştırmacılar için kullanılabilir ve faydalı bir kaynak olmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, bu çalışmada incelenen ve araştırılan; klarnet çalgısının tarihsel gelişimi, önemi ve Türkiye'deki gelişimi konularında, literatürde kaynak olarak yer alması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

1.5. Varsayımlar

Araştırmanın gerçekleştirilmesinde şu varsayımlardan yola çıkılmaktadır:

1. Araştırmanın yöntemi, araştırma amacına, konusuna ve problem çözümüne uygundur.
2. Araştırma için seçilen örneklem, araştırmanın evrenini temsil edebilecek boyut ve niteliktedir.
3. Seçilen araştırma modeli ve veri toplama yöntemleri, bu araştırmanın amaçlarına ve yapısına uygundur.
4. Araştırmada kullanılan kaynaklar yeterince geçerli ve güvenilirlerdir.

1.6. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

1. Türkiye'deki yayınlarla,
2. Konuya ilişkin yapılan literatür taramasıyla,
3. İlgili literatürde 2021 yılına kadar ulaşılabilen kaynaklarla sınırlıdır.

1.7. Yöntem

Bu araştırma, nitel araştırma türünde bir araştırmadır. Doküman analizi ve betimsel yöntem tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Nitel Araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi (literatür tarama) gibinitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2000, 19).

Betimsel (Survey) yöntem: Betimleme, bütün bilim kollarında ilk aşamayı oluşturur; amacı araştırma konusu olguları ve bu olgular arasındaki ilişkileri saptama, sınıflama ve kaydetmedir (Yıldırım, 2000, 56).

Betimsel araştırmalarda kullanılan yöntem Survey ya da betimleme yöntemi denir. Survey araştırmaları olayların, objelerin, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların “ne” olduğunu betimlemeye, açıklamaya çalışır. Bu tür incelemeler mevcut durumları, şartları ve özellikleri olduğu gibi ortaya koymaya çalışır. Buna “tarama modeli” de denilmektedir. Verilerin analizi ve açıklanması suretiyle yorumlama, değerlendirme ve yeni durumlara uygulanacak şekilde genellemelere varma gibi işlemlere yer vermektedir. Survey metodu anket, mülakat (görüşme) gözlem ve test teknikleri ile gerçekleştirilir. Özellikle anket ve mülakat tekniklerinin Survey araştırmalarında önemli bir yeri vardır (Aslantürk, 1999, s.101).

Bütün bilimler, başlangıçta gözleme dayanır. Gerçekte bütün diğer metotlar gözlemin birer türüdürler. Gözlem tekniğinin en önemli özelliği, gözlenenlerin kendi doğal ortamları içinde bulunmalarıdır. Birçok davranış, ancak bu şekilde objektif olarak saptanabilir (Aslantürk, 1999, s.119).

1.8. Tanımlar

Bando: Genellikle resmî törenlerde görev alan, yürüyüş eşliğinde çalabilen, vurmali ve üflelemeli çalgılardan oluşan müzik topluluklarıdır.

Klarnet: Tek kamışlı ve tahta üflelemeli bir çalgıdır. Orkestra ve bandolarda yer aldığı gibi, solo olarak da kullanılır.

Oktav: Müzik teorisinde iki aynı ses arasındaki sekiz notalık mesafedir.

Opera: Sözlerinin tümü veya bir kısmı müzik ile bestelenmiş, konusunu mitolojiden güncel olaylara kadar pek çok farklı alandan alabilen müzikli tiyatro eserine verilen addır (Open Music Theory, 2018).

Orkestra: Dört ana çalgı grubuna ait çeşitli unsurların bir arada müzik yaptığı, büyüklüğü eserden esere değişebilen çalgılar topluluğudur (Open Music Theory, 2018).

Rondo: Hem yeni hem de tekrar eden temaların olduğu bir eserdir. Bir nakaratla başlar (1 no’lu tema) daha sonra yeni bir tema gelir (2 no’lu tema). Yeni temadan sonra nakarat tekrarlanır ve bir başka yeni tema gelebilir (3 no’lu tema). Örneğin 5 parçalı bir rondoda, temaların tekrarlanması 1-2-1-3-1 şeklinde veya 1-2-1-2-1 şeklinde olabilir (Hutchinson, 2020).

Rondo Sonat: Hem rondo hem de sonatın belirli özelliklerini taşır. Beş parçalı bir rondoda görülebilecek tema değişimlerine sahiptir (1-2-1-3-1-2-1). Sonat formunun da belirli yönlerini barındırır (Hutchinson, 2020).

Senfoni: Orkestraların seslendirmesi için bestelenen, genellikle birden çok bölümden meydana gelen uzun müzik eseridir.

Solo: Tek çalgı ya da çalgıcı tarafından seslendirilen eser ya da eserin tek çalgıcı tarafından seslendiren bir bölümü (Hutchinson, 2020).

Sonat: Her biri farklı tema ve anahtara sahip olan farklı bölümlerden oluşmuş eserlerdir. Eserdeki ana müzikal temaları sunan sergi bölümüyle başlar. Ardından yeni temaların bulunduğu bir gelişme bölümü gelir. Daha sonra ise, tüm temaların tekrar sunulduğu ve parçanın temel anahtarında olan bir özet/sonuç bölümü gelir (Surmani, Surmani, & Manus, 2004).

BÖLÜM II

KLARNET'İN GELİŞİMİ

2.1. Klarnetin Tarihsel Gelişimi

Klarnet kelimesi 18. yüzyılın ortasından itibaren kullanılan, orta çağ İngilizcesinde boru anlamına gelen “clarion” ve Fransızca çan anlamına gelen “clarine” kelimelerinden türemiştir. Orta çağ İngilizcesinde yer alan “clarion” ise, Latince "aydınlık" anlamına gelen "clarus" kökünden türemiştir (Online Etymology Dictionary, 2020). Klarnet çalgısı usta bir sanatçı tarafından çalındığında çıkan ses berrak, duru bir sestir ve ortaya çıkan müzik insan zihnini aydınlatır. Bu düşünce, klarnet çalgısı ile klarnet kelimesinin etimolojik kökenini de örtüşürmektedir. Klarnet kelimesi, tıpkı çalgının kendisi gibi, Türk diline batı dillerinden geçmiştir. Okunuşu, batı dillerinde yer aldığı biçimiyle dilimize geçmiş olsa da yazım olarak “klarnet” yazılışı benimsenmiştir (Etimoloji Türkçe, 2020).

Klarnetin atası olarak bilinen Chalumeau (şalümo) tabiri ilk ortaya çıkışında tek bir çalgıdan ziyade birden fazla çalgıyı kapsayan bir isim olarak kullanılmıştır. Bu dönemde Şalümo adı, tek kamışlı tahta boru, çift kamışlı tahta boru ve melodi çalabilen bagpipe ve mussetler olmak üzere 3 grup çalgıyı kapsamaktaydı. Aynı dönemlerde çift kamışlı bir çalgı olan “Schalmei” (Şalmey) de farklı bir tür çalgı olmasına rağmen Şalümo olarak adlandırılmıştır. (Terlikol, 2006)

Resim 1. Şalmey Örneği

Resim 2. Şalümo Örnekleri

Modern klarnetin atası olarak bilinen ve tek oktav boyutunda ses çıkarabilen ilkel bir çalgı olarak ortaya çıkan ilk klarnet, Johann Christoph Denner adlı bir çalgı yapımcısı tarafından 1690 yılında geliştirilmiştir (Erdoğan, 2017, s. 2). Böylece daha geniş ses alanında çalınabilen bir çalgı haline gelmiştir. Anton ve Michael Mayrhofer kardeşler, 18. yüzyılın ikinci yarısında günümüz orkestralarında yer alan la ve si bemol klarnete göre daha pes olan ve corno di bassetto diye adlandırılan alto klarneti üretmişlerdir. Nadiren kullanılmasına rağmen bu çalgı; Mozart eserlerinde sıklıkla yer almış, Beethoven ve Mendelssohn gibi besteciler tarafından da ona uygun besteler yapılmıştır. Bas klarnet olarak adlandırılan çalgı ise, si bemol klarnete göre bir oktav daha pes ses verir. Heinrich Gresner tarafından 1793 yılında yapılmıştır. Modern saksafonun mucidi olarak bilinen çalgı yapımcısı Adolphe Sax ise bas klarnetin mekanizmasını geliştirmiştir. Modern müzik topluluklarında kullanılmakta olan mi-bemol ve do klarnetler de Adolphe Sax tarafından geliştirilen bu mekanizmayı kullanmaktadır (Mimaroğlu, 1999, s. 203-205). Klarnet ve flüt çalgıları, perde gelişimi yönünden paralel bir gelişme süreci izlemiştir. 19. yüzyılda Hyacinthe Klose, Theobald Boehm'in flüt çalgısı için oluşturduğu sistemi temel alarak, sistemi klarnet çalgısı için uyarlamıştır. Böylece, sağlanan perde gelişimiyle birlikte, bugün kullanılmakta olan modern klarnet ortaya çıkmıştır (Erdoğan, 2017, s. 7).

Si bemol klarnet, 59 cm. uzunluğunda, tahtadan üretilen üflemeli bir çalgıdır. Bu çalgı yukarıdan aşağıya; bek (ağızlık), barel (fiçı), üst gövde, alt gövde ve kalak olarak adlandırılan, birbiri üzerine geçerek bir araya getirilen beş parçadan oluşmaktadır.

Notaları sol anahtarı kullanılarak yazılır ve üç tınlama alanına sahiptir. Bu tınlama alanları; ince, orta ve kalındır. Tok bir ses rengine sahip kalın bölge "chalumeau" (şalümo) olarak adlandırılmıştır. Orta tınlama bölgesi, kulağa daha zarif gelen ses renklerine sahiptir ve besteciler tarafından solo eserlerin yazımında sıklıkla kullanılan bölgedir. İnce tınlama bölgesinde, seslendiriliş tarzına göre hem yumuşak hem de sert tınlarla karşılaşılması mümkündür (Çelak, 2020).

Klarnet, 19. yüzyıldan itibaren, müzik topluluklarında çokça yer aldığı gibi, solo olarak da oda müziğinde de yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Bu sayede çalgıya ait Repertuvar genişlemiştir. Çalgının yaygınlaşmasında ise hızla sayısı artan büyük virtüözlerin ve bu virtüözleri yetiştiren klarnet öğretmenlerinin katkısı büyük olmuştur (Önder, 2005, s. 5).

Günümüzde kullanılan modern klarnetin ses aralığı oldukça geniştir ve bu durum çalgıyı teknik açıdan kullanışlı hale getirmektedir. Ses aralığı açısından kullanışlı olsa da aynı sesin tekrar çalınmasında zorluklarla karşılaşılabilir. Müzik topluluklarında iyi bir eşlikçi olduğu kadar, tek başına solo performanslarda da başarılı oluşu ise, önce ses aralığının genişliğinden daha sonra da istenildiğinde hafif, istenildiğinde kuvvetli sesler çıkarabilmesinden ileri gelmektedir (Brymer, 1976).

Bandolarda klarnet, orkestradaki keman çalgısının kullanımına benzer şekilde yer almaktadır. Keman tınlarına yakın tınlar çıkarabilen klarnet, aynı zamanda geniş ses aralığıyla da önem taşımaktadır. Bu özellikleriyle ön plana çıkan klarnet çalgısı, cazdan klasik batı müziğine kadar pek çok farklı müzik türünde solo olarak kullanılmaktadır (Önder, 2005).

Ondokuzuncu yüzyılın başından itibaren klarnet; orkestralarda sıkça yer almaya başlamış ve Mozart'ın besteleriyle birlikte oda müziğindeki yeri de güçlenmiştir. Yine aynı döneme kadar solo kullanımı devam etmiş, 1800–1840 yılları arasında da konçertolar bestelenmeye başlanmıştır. Besteci ve mucit Ivan Müller, 1812 yılında, yeni tasarladığı 13 tuşa sahip klarneti Paris Konservatuarı'ndaki müzisyenlere sunmuş ancak istediği olumlu tepkiyi alamamıştır. Ivan Müller tarafından yapılan bu klarnet, ağızlıktaki ve perdelerdeki değişikliklerle birlikte, o tarihe kadar yapılan en gelişmiş klarnetlerden biridir. Ses perdelerinde ve ağızlıkta yapılan değişiklikler, o zamana kadar ilk defa, üçüncü ve beşinci armoniklerin de kullanılabilmesini sağlamıştır (Yamaha, 2020). Modern klarnete gelinen tarihsel süreçte, yapılan son büyük yenilik Hyacinthe Klose tarafından yapılmıştır. Hyacinthe Klose, Theobald Boehm'in flüt çalgısı için oluşturduğu sistemi temel alarak, sistemi klarnet çalgısı için uyarlamıştır (Erdoğan, 2017, s. 9). Böylece,

sağlanan perde gelişimiyle birlikte, bugün kullanılmakta olan modern klarnet ortaya çıkmıştır. Sistem ilk olarak Boehm tarafından ortaya atıldığı için adı Boehm sistemi olarak kalmıştır. Theobald Boehm aynı zamanda, yüzük şeklindeki perdeleri bulmuştur ve farklı mesafelerde bulunan perdelerin açılıp kapanabilmesini sağlayacak bir mekanizma geliştirmiştir. Boehm'in icat ettiği bu perdeler, seslendirme yapan sanatçılara büyük kolaylık sağlamıştır (Arslan & Sarıboğa, 2012).

Theobald Boehm'in flüt çalgısı için oluşturduğu bu sistem Klose tarafından klarnet çalgısı için uyarlanmıştır. Bu perde sistemi de ilk ortaya çıktığı tarihten bu yana mucidinin adıyla anılmaya devam etmiştir (Kılıç, 2009, s. 2)

2.2. Klarnet'in Yapısı ve Bölümleri

Klarnet yapılırken dayanıklı ve sert bir yapıya sahip abanoz ağacı yaygın olarak tercih edilmektedir. Çalgının gövde kısmındaki iç çap 1,5 cm kadardır. Silindir şeklindeki çalgının alt ucunda gövdeye göre daha geniş olan kalak kısmı vardır. Tahta yerine metal malzeme kullanılarak da klarnet üretmek mümkündür. Çalgının yapısındaki perde sisteminde, alaşım kullanılmaktadır (Brymer, 1976). Yaygın olarak çinko veya nikel tercih edilmektedir. Boehm sistemi kullanılarak yapılan klarnet, altı halkaya ve on dokuz perdeye sahiptir. Boehm sistemi, farklı uzaklıklardaki perdelere bir mekanizma yardımıyla ulaşmayı sağlar. Parmakların ulaşmakta zorlandığı bölgelerdeki delikler Boehm sistemi sayesinde rahatlıkla kapatılabilir. Bu sayede çalgı daha geniş bir perde aralığına sahip olmuştur (Arslan & Sarıboğa, 2012). Klarnet çalgısında, arka tarafta bir ve ön tarafta beş adet olacak şekilde toplam altı halka bulunmaktadır. Çalgının ön tarafında, sol el yüzük parmağının hizasına denk gelen delikte ise halka bulunmamaktadır.

Klarnet gövdesini alt ve üst gövde olarak iki bölüme ayırmak mümkündür. Üst gövde çalgıcı tarafından sol el kullanılarak kontrol edilmektedir. Alt gövde ise çalgıcı tarafından sağ eli kullanılarak kontrol edilir. Alt gövde ile birleştirilen ve gövdeye göre genişleyen bir yapıya sahip olan bölümün adı kalaktır. Kalan koni şeklindedir. Bu parça özellikle pes seslerin daha güzel duyulmasını ve kolay bir şekilde çıkmasını sağlamak için oluşturulmuştur. En üstte bulunan ağızlığın hemen altındaki parça ise baril olarak adlandırılır. Farklı uzunluklara sahip olabilirler ve çalgının akort edilmesini sağlarlar (Çelak, 2020).

Klarnette üflenen kısım bek ya da ağızlık olarak adlandırılır. Bu kısmın yapımında kauçuk tercih edilmekle birlikte, plastik ve metal gibi farklı malzemelerden de yapıldığı görülmektedir. Burada dikkat edilen nokta, çalgıyı kullanan kişinin ergonomik rahatlığı ve ton tercihidir. Bu nedenle farklı üreticiler tarafından farklı modellerde ağızlıklar yapılmaktadır (Carse, 2002).

Bilezik olarak adlandırılan bir kelepçe kullanılarak kamış ağızlığa sabitlenir. Bu sayede kamış, ağızlığa üflendikçe titreşim hareketi yapar ve ses çıkarır.

2.3. Klarnet'in Türleri

Klarnet geniş bir ses aralığına sahip olup, yaklaşık dört oktav ses çıkarabilmektedir. İnce, orta ve kalın tınlama alanlarına sahiptir. Tok bir ses rengine sahip kalın bölge "chalumeau" (şalümo) olarak adlandırılmıştır ve en kalın sesi olan mi notasından başlayarak bir oktav üstünde bulunan fa diyeze kadar denk gelen bölümdür. Orta tınlama bölgesi, kalın tınlama bölgesinin bittiği sol notasından başlayan ve si bemole kadar gelen bölümdür. Bestecilerin sıklıkla tercih ettiği bölüm, si notasıyla başlar ve ikinci ek çizgiye sahip do notasına kadar uzanır. Bu bölüme "Klarino" adı verilir. "Altissimo" olarak adlandırılan kısım ise Klarino'nun bittiği do notasından sonra başlayan ince seslerin çıktığı bölgedir. Klarnet bu özellikleri sayesinde geniş bir ses alanına sahiptir. Hem kalın hem de ince seslerde oldukça başarılı bir çalgı olarak bilinmekte ve kullanılmaktadır (Hoeplich, The Clarinet, 2008).

2.3.1. Si Bemol Klarnet

Klarnet türleri arasından müzisyenler tarafından en çok kullanılan si bemol klarnettir. Çalgıdan çıkan ses ve çalınan ses arasında ikili ses farkı vardır. Çalgıda fa notası çalındığında duyulan ses mi notasıdır. Si bemol klarnetin çok tercih edilmesinin sebebi, orta ve kalın seslerde olduğu kadar tiz seslerde iyi bir performans sağlamasıdır. Kalın seslerde istenilen kuvveti veya hafifliği sağladığı gibi, tiz seslerde de istenilen kuvvet yakalanabilmektedir. Bu nedenle de müzisyenlerden tarafından en çok kullanılan klarnet türlerinden birisidir (Pino, 1998).

Resim 3. Si Bemol Klarnet

2.3.2. Mi Bemol Klarnet

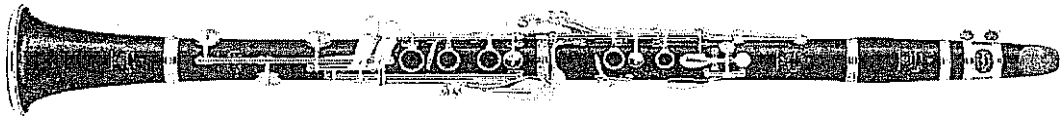
Klarnet türlerinden iç çapı en küçük olan klarnet mi bemol klarnettir. Boyut olarak diğer klarnetlere oranla oldukça küçük olduğundan dört parça olarak üretilmiştir. Yine boyutunun küçüklüğü nedeniyle mi bemol klarnet zaman zaman bebek klarnet olarak adlandırılmaktadır. Mi bemol klarnet, ses tınısı olarak pikolo flüt kadar ince sesler çıkarabilir. Tiz tınılara sahip pasajlarda rahatlıkla çalınabilir ve zorlanmaz. Orkestrada yer alan diğer tiz sesli çalgılara rahatlıkla uyum sağlar (Çelak, 2020).

Resim 4. Mi Bemol Klarnet

2.3.3. La Klarnet

Senfoni orkestralarında yaygın olarak kullanılan la klarnetin sesi, si bemol klarnetten yarım ses aşağıdan duyulur. Boyutları ise si bemol klarnetten daha uzundur. Kemanlar için bestelenmiş kısımları la klarnet orkestralarda rahatlıkla seslendirebilmektedir. Dinleyenlere hoş ve zarif gelen güzel bir tınıya sahiptir. Bazı eserlerde, diyez ya da bemol tonların sıklıkla çalınması gerekebilir. Bu eserler çalınırken si bemol klarnettense la klarnet kullanılması sanatçıya kolaylık sağlamaktadır (Çelak, 2020).

Resim 5. La Klarnet

2.3.4. Sol Klarnet

Sol klarnet, Türk müziğinde en sık tercih edilen klarnet türüdür. Türk klarnet sanatçılarının bu türü tercih etme nedenlerinden biri; Boehm sistemi yerine, koma ses geçişlerinde müzisyene kolaylık sağlayan Albert sistemine sahip olmasıdır. Albert

sistemiyle üretilen bu klarnette, serçe parmağın sıklıkla kullandığı ergonomik yönden zorlayıcı eserlerde, ses geçişleri Boehm sistemiyle üretilen klarnetlere göre daha rahat yapılmaktadır. Türkiye'nin yanında Balkan ülkelerinde de bu klarnet aynı nedenle daha çok tercih edilmektedir (Çelak, 2020).

Resim 6. Sol Klarnet

2.3.5. Alto Klarnet (Mi Bemol)

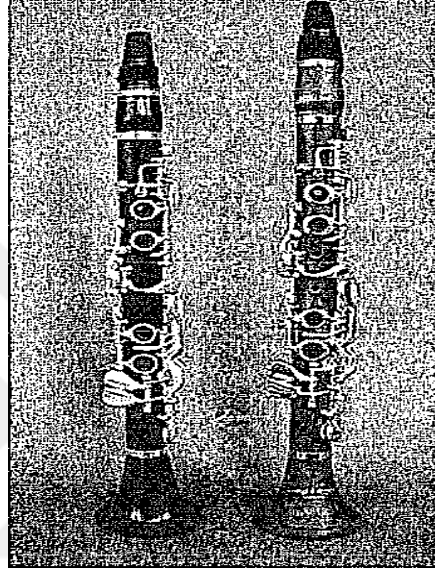
Alto klarnet, mi bemol klarnetten bir oktav pes sese sahiptir. Müzik topluluklarda ve diğer klarnetlerle birlikte çalındığında oldukça uyumlu bir performans göstermektedir. Bas klarnete eşlik ettiğinde özellikle beğenilmektedir. Bazı alto klarnetlerde bas klarnetlerde rastlanan ayaklık bulunur. Ayaklıklar yok ise, çalınma esnasında, çalgının taşınmasına yardımcı olacak bir boyun askısı kullanılmaktadır (Çelak, 2020).

Resim 7. Alto Klarnet (Mi Bemol)

2.3.6. La Bemol Klarnet

La bemol klarnet, pikola ailesinin günümüzde hala kullanılan tek üyesidir. Genellikle bandolarda, özellikle Avrupa ve Avustralya kıtalarındaki müzik topluluklarında tercih edilmektedir. Bu klarnet türü için yazılmış eserler de mevcuttur. La bemol klarnet, İtalya'da çalgı yapımcısı Ripamonti tarafından hem Müller hem de Boehm sistemi ile yapılmaktadır (Çelak, 2020).

Resim 8. La Bemol Klarnet

2.3.7. Do Klarnet

Do klarnet, boyut olarak si bemol klarnetten daha küçüktür ve sesi tam olarak bir ton yukarıdan duyulmaktadır. Do klarnet, çocuklara eğitim vermek için okullarda tercih edilebilmektedir. Müzik topluluklarında çok yer almasa da bazı bestelerin seslendirilmesinde görev alabilir (Çelak, 2020).

Resim 9. Do Klarnet

2.3.8. Kontrbas Klarnet

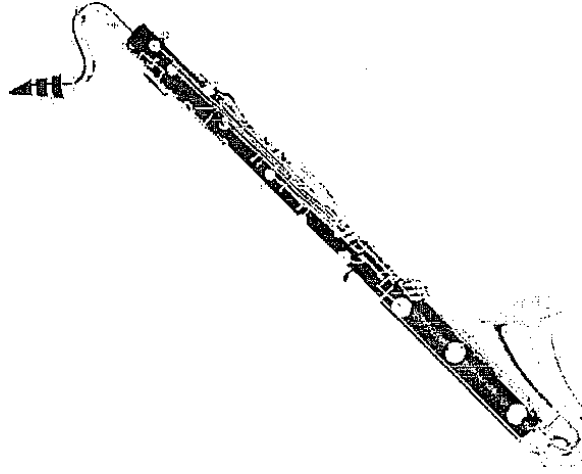
Kontrbas klarnet, ağaçtan yapıldığı gibi metal malzemelerden de yapılmaktadır. Bu klarnet türüne bestelenmiş eserler mevcuttur ama çok yaygın değildir. Tonusu si bemol klarnete kıyasla bir oktav aşağıdadır. Senfoni orkestralarında kontrbas klarnetlere fazla rastlanmaz. U şeklindeki kontrbas klarnet metalden, düz şeklindeki kontrbas klarnet ise ağaçtan yapılır (Carse, 2002).

Resim 10. Kontrbas Klarnet

2.3.9. Bas Klarnet

Bas klarnet türü, soprano si bemol klarnete kıyasla bir oktav pes ses verir. Bu klarnetin ağırlığı diğer türlere oranla fazladır, bu nedenle gövdesine taşıma kolaylığı kazandırmak adına ayak eklenmektedir. Müzik topluluklarında yer aldığı anda ses etkisi oldukça yüksektir ve etkin bir rol alır. La tonunda ses verebilen bas klarnet de mevcuttur. Richard Wagner'in Ride of the Valkyries eserinde bas klarnet için yazılmış sololar vardır. Strauss da bas klarneti eserlerinde kullanmış bir diğer bestecidir (Brymer, 1976).

Resim 11. Bas Klarnet

2.4. Klarnet Sistemleri

2.4.1. Müller Sistem Klarnet

Fransız Simiot ve Brelet üreticisinin 19. yüzyılın başlarında on dokuz tuşlu bir klarnet yaptığı söylenmektedir. Ancak günümüzdeki klarnet çalgısına uzanan yolu asıl Ivan Müller'in yaptığı çalışmalar açmıştır (Çağrı, 2006, s. 8).

Ivan Müller Rusya'da doğmuş ancak Paris'te yaşamıştır. Sadece bir çalgı yapımcısı değil aynı zamanda çok yetenekli bir müzisyendir. Fakat çoğunlukla sanatçı kişiliğinden önce oluşturduğu klarnet sistemiyle tanınmaktadır. Müzikle bir sanatçı olarak yakından ilgilenmesine ve çalışmalar yapmasına çalgıların yapımı ve geliştirilmesi konularına da eğilmiş ve bu konulara büyük önem vermiştir. Uzun süren çalışmaların sonucunda yaptığı Müller sistemli klarnetler döneminde oldukça yenilikçi bir çalgı olarak yaygınlaşmıştır. Müller'in ricası üzerine, bu yeni sistemle yapılan klarnetler zamanın usta çalgı yapımcıları Gentellet ve Simiot tarafından üretilmiştir (Hoeprich, The Clarinet, 2008).

Müller çocukluğundan itibaren klarnet üzerindeki çalışmalarına başlamıştır. Gençliğinde ise farklı perde dağılımları yaparak çeşitli çalışmalara imza atmıştır. Viyana'da yaşadığı dönemde burada çok tanınan müzisyenlerden biri haline gelmiştir. Daha sonra ise Paris'e taşınmış ve kafasındaki projeleri hayata geçirmek için gerekli parayı kazanabilmek adına bir işte çalışmaya başlamıştır (Naxos, 2020).

Paris Konservatuvarı Komisyonu'na 1812 yılında gerekli onayları alabilmesi adına incelenmesi ve kontrol edilmesi için yeni tasarladığı klarneti sunmuştur. Bu yeni

tasarladığı klarnet; on üç perdesiyle ve perdelerinin yapılışından, açılıp kapanış şekillerine kadar çok yenilikçi ve önemliydi. Müller tarafından yapılan bu klarnet, klarnetin tarihsel gelişim sürecindeki en önemli gelişmelerden biridir (Naxos, 2020).

Müller'in ortaya koyduğu yeni klarnet, o zamana kadar yaşanan problemlerin pek çoğunun ortadan kalkmasını veya çözülmesini sağlamıştır. Açık delikler, tabanı düz keçe ile kaplı perde yerine, farklı yüksekliklerdeki deliklerin tam olarak kapanmasını sağlayan; tabanı içi pamuklu ve dışı deri keçelerden oluşan perdelerle kapanmıştır. Bu sayede deliklerden hava sızmasının önüne geçilmiştir (Brymer, 1976).

Sunduğu yeniliklere rağmen Müller'in yeni klarneti Paris Konservatuarı tarafından onay alamamıştır. Müller emeklerinin karşılıksız kalması sonucunda çalgı yapımını durdurmuş ve konuyla ilgili çalışmalarına son vermiştir (Naxos, 2020). Ancak daha sonraki dönemde si bemol klarnet yapımında deneyimleri ve bilgi birikimiyle çalgı yapımına yol göstermiştir. Aynı dönemde Almanya'da ortaya çıkan klarnetlerin yapısı da Müller'in çalışmaları ile şekillenmiştir. Bu çalışmalar ve Müller tarafından oluşturulan sistem, klarnet sistemi çalgı yapımına yıllar boyu yol göstermiştir. Çalışmaların üstüne yapılan eklemelerle günümüzdeki klarnet yapısı ortaya çıkmıştır (Hoeprich, The Clarinet, 2008).

Resim 12. Müller Sistem Klarnet

2.4.2. Boehm Sistem Klarnet

Boehm sistemini flüt çalgısı için tasarlayan ve hayata geçiren Boehm, flüt çalgısının yapısını daha sistematik bir hale getirmek ve ton deliklerinin doğru noktalarda olmasını sağlamak için çok çalışmıştır. alışmaları sayesinde parmakla bir delik kapanırken, aynı esnada basılan bir perdeyle, senkronize şekilde başka deliklerin de kapanabileceği fikrini bulmuştur. Bir perdeye parmak ile basarken diğer bir delik de bu bağlantılı perdeye basıldığında kapanacaktır. Bu sayede delikler parmakların pozisyonuna göre uzak ve kapatılması zor bölgede kalmasına rağmen kapatılabileceklerdir. Bu sistemle çalgının yapısında görülen eksiklik ortadan kaldırılmış olacaktır. Böylece çalgının deliklerinin kapatılma kolaylığı dşunerek kk üretilmesine veya parmakların ergonomik yapısına uymak için çalgı üzerinde birbirine yakın yerleştirilmesine ihtiyaç kalmamıştır (Arslan & Sarıboğa, 2012).

Ondokuzuncu yüzyılda Hyacinthe Klose, Theobald Boehm'in flüt çalgısı için oluşturduğu bu sistemi klarnet çalgısı için uyarlamıştır. Klose'nin bu şekilde ürettiği klarnet altı halkalıdır ve on dokuz perdeden oluşmaktadır. algının n yüzünde toplam altı delik vardır. Bu deliklerin beşi halkalı ve biri de halkasızdır. Arka tarafta ise tek bir halkalı delik vardır. Halkaları bağlayan on dokuz perde, parmakların ulaşamadığı noktalardaki deliklerin kapatılmasını sağlamaktadır (Spohr & Meyer, 1981).

Johann Christoph Denner ise klarnetin ses aralığını genişletecek oktav perdesini eklemiştir. Eklenen bu oktav perdesiyle klarnet çalgısı, kalın seslerde olduğu kadar ince seslerde de iyi bir performans sergilemeye başlar. Bu özelliğiyle klarnet diğer tahta üflemeli çalgılardan daha farklı bir ses rengine hakim olur. şalümo olarak bilinen ilkel çalgıya yaptığı bu eklemeler sayesinde Christoph Denner çalgının mucidi olarak anılmaktadır (Hoeprich, 1981).

Resim 13. Boehm Sistem Klarnet

BÖLÜM III

TARİHTEKİ ÖNEMLİ KLARNET ESERLERİ ve BESTECİLERİ

3.1. Tarihteki Önemli Klarnet Eserleri

Tarihteki önemli klarnet eserleri, erişilebilen bütün kaynaklar toplanarak araştırılmış, derlenmiş ve sınırlandırılarak rehber niteliğinde bir tablo haline getirilmiştir (Barrett, 2019). Tablo, bestelenme veya prömiyer tarihleri belirsiz olan/ulaşılamayan eserler nedeniyle, besteci adına göre alfabetik olarak sıralanmıştır.

Tablo 1. *Tarihteki Önemli Klarnet Eserleri*

Besteci Adı	Eser Adı	Tarih
Arnold	Three Shanties for Wind Quintet	1944
Arnold	Wind Quintet	1944
Arnold	Concerto No. 1	1948
Arnold	Sonatina	1951
Arnold	Concerto No. 2	1974
Baermann	Adagio for Clarinet and Strings	1833
Baker	Divertissement clarinet/violin/cello/piano	1980
Baker	Duo for Clarinet and Cello	1988
Baker	Concerto for Clarinet and Orchestra	1994
Barber	Summer Music woodwind quintet	1956
Bartok	Contrasts violin/clarinet/piano	1938
Bax	Nonet flute/oboe/clarinet/harp/string quintet	1930
Bax	Sonata	1934
Beethoven	Sextet 2 clarinets/2 horns/2 bassoons	1796

Beethoven	Trio in Bb piano/clarinet/cello	1797
Beethoven	Military March in D	1798
Beethoven	Military March re major	1798
Beethoven	Duos for Clarinet and Bassoon	1815
Beethoven	Octet in Eb Op. 103	1792-93
Beethoven	Octet mi bemol major Op.103(2 klarnet/2 obua/2 fagot/2 korno)	1792-93
Berg	Four Pieces clarinet/piano	1913
Berio	Concertino clarinet/violin/harp/cello/st rings	1949
Berkeley	Three Pieces for Clarinet	1939
Bernstein	Four Studies 2 clarinets/2 bassoons	1940
Bernstein	Prelude Fugue and Riffs	1949
Bernstein	Sonata	1941-42
Blomdahl	Trio for Clarinet Cello and Piano	1955
Blumer	Tanz Suite Op. 53 for Woodwind Quintet	1925
Bozza	Concerto	1952
Brahms	Trio in a minor	1891
Brahms	Quintet in b minor	1891
Brahms	Trio la minör	1891
Brahms	Quintet si minör	1891
Brahms	Sonata in f minor	1894
Brahms	Sonata in Eb Major	1894
Brahms	Sonat No. 1 / fa minör Op. 120	1894
Brahms	Sonat No. 2 / mi bemol major Op. 120	1894
Brant	Concerto with Dance Band	1946
Brant	Ice Age clarinet/glockenspiel/piano	1954
Busoni	Suite K. 88	1878
Busoni	Andantino K. 107	1879
Busoni	Novellette K. 116	1879

Busoni	Serenade K. 108	1879
Busoni	Solo Dramatique K. 101	1879
Busoni	Solo Dramatique K 101	1879
Busoni	Kultaselle (cello/piano)	1890
Busoni	Concertino	1918
Busoni	Elegie	1920
Busoni	Andante con moto K 72	1877-78
Caldara	Ifigenia in Aulide	1718
Canteloube	Rustiques for Oboe Clarinet and Bassoon	1946
Carl Stamitz	11 konçerto	1770-84
Carter	Canonic Suite 4 clarinets	1945
Carter	Woodwind Quintet	1949
Carter	Eight Etudes and a Fantasy flute/oboe/clarinet/bassoon	1952
Carter	Triple Duo (for paired instruments) for flute, clarinet, violin, cello, piano, and percussion	1982
Castelnuovo-Tedesco	Sonata	1945
Cooke	Concerto	1955
Cooke	Sonata	1959
Cooke	Concerto No. 2	1981-82
Copland	As It Fell Upon A Day soprano/flute/clarinet	1923
Copland	Sextet 2 violins/viola/cello/clarinet/ piano	1937
Copland	Sonata	1943
Copland	Concerto	1947
Copland	Nocturne clarinet/piano	1926 (1976)
Copland	Appalachian Spring for 13 Instruments	1943-44
Corigliano	Concerto	1977
Crumb	Eleven Echos of Autumn violin/alto flute/clarinet/piano	1965
Crusell	Introduction et Air Suédoise Varié	1804

Crusell	Concert Trio for Clarinet Horn and Bassoon	1816
Crusell	Duos	1821
Crusell	3 konçerto	1807-1810-1815
Crusell	From Ganges' Beauteous Strands soprano/clarinet/orchestra	1820-24
Crusell	Quartets (3)	1803-1814-1824
Crusell	Concertos (3)	1807-1810-1815
Dahl	Andante and Arioso for Woodwind Quintet	1942
Dahl	Concerto clarinet/violin/cello	1946
Dahl	Symphony concertante 2 clarinets/orchestra	1953
Dahl	Sonata da camera clarinet/piano	1970
Danzi	Sonata in Bb for Clarinet and Piano	1807-12
Davies	The Seven Brightnesses	1975
Debussy	Première Rhapsodie	1910
Debussy	Petite Pièce	1910
Denisov	Trio for Violin Clarinet and Bassoon	1957
Denisov	D-S-C-H clarinet/trombone/cello/pia no	1969
Devienne	Deuxième Sonata	1780-1800
Devienne	Première Sonata	1780-1800
Devienne	Symphonie Concertante 2 clarinets	1780-1800
d'Indy	Trio for Piano Clarinet and Cello Op. 29 in Bb	1888
Etler	Concerto for Wind Quintet and Orchestra	1962
Feldman	Two Pieces for Clarinet and String Quartet	1961
Feldman	Three Clarinets Cello and Piano	1971
Feldman	Clarinet and String Quartet	1983

Finzi	Concerto	1948-49
Francaix	Quadruple Concerto flute/oboe/clarinet/basson	1935
Francaix	Wind Quintet	1948
Francaix	Concerto	1968
Gounod	Petite Symphonie	1888
Gounod	Petite Senfoni (flüt / 2obua / 2 fagot / 2 korno / 2 klarinet)	1888
Handel	Ouverture 2 clarinets/horn	1748-49
Hindemith	Die Junge Magd	1922
Hindemith	Kleine Kammermusik Op. 24 No. 2	1922
Hindemith	Quintet clarinet/2 violins/viola/cello	1923
Hindemith	Drei Stücke für 5 Instrumente piano/violin/bass/clarinet/ trumpet	1925
Hindemith	Quartet clarinet/violin/cello/piano	1938
Hindemith	Sonata	1939
Hindemith	Concerto	1947
Hindemith	Septet for Winds	1948
Hindemith	Concerto for Woodwinds Harp and Orchestra	1949
Hindemith	Octet clarinet/bassoon/horn/violin / 2 violas/cello/bass	1958
Hoffmeister	Concerto in Bb	1780-85
Hoffmeister	Double Concerto clarinet/bassoon	1805-10
Hoffmeister	Sonata in Eb	1805-10
Holmboe	Wind Quintet	1933
Holmboe	Rhapsody Intermezzo violin/clarinet/piano	1938
Holmboe	Chamber Concerto No.3 clarinet/2 trumpets/2 horns/strings	1940

Holmboe	Quartetto medico for flute/oboe/clarinet/piano	1956
Holmboe	Aspekter for Wind Quintet	1957
Holmboe	Fanden løs i Voldmosen clarinet/2 violas/bass	1971
Holmboe	Sextet flute/clarinet/bassoon/violin/viola/cello	1972-73
Honegger	Sonatine	1921-22
Hook	Concerto in Eb	1775-1810
Hummel	Concerto No. 1 in Eb Major	1880-1900
Hummel	Concerto No. 2 in f minor	1880-1900
Ibert	Trois pièces brèves for Woodwind Quintet	1930
Ives	Largo violin/clarinet/piano	1902
Ives	The Unanswered Question (optional clarinet part)	1906
Ives	Scherzo (All the Way Around and Back)	1908
Ives	Allegretto Sombreoso (optional basset horn)	1910 (öncesi)
J. Stamitz	Konçerto	1757
Jacob	Suite for Wind Quintet No. 1 (Serenade)	1931
Jacob	Sonatina	1948
Jenkins	Concerto	1977
Kaminski	Quartet clarinet/viola/cello/piano	1912
Kaminski	Quintet clarinet/horn/violin/viola/cello	1924
Kaminski	Three Geistliche Lieder soprano/violin/clarinet	1924
Kornauth	Clarinet Quintet	1931
Kornauth	Sonata	1912-13
Kozeluh	Concerto in Eb	1770-1810
Kozeluh	Konçerto mi bemol major	1770-1810
Krommer	Concerto in Eb/Op. 36	1803
Krommer	Konçerto mi bemol major Op. 36	1803

Lefèvre	Méthode de clarinette	1802
Lefèvre	Sonatas (12)	1802
Lefèvre	Concertos (7) for Clarinet	1800-1805
Lefèvre	Sonatas (7) Op. 12	1804-05
Lefèvre	Sonata in Bb Op. 12 No. 1	1804-05
Lefèvre	Duos (at least 48) 2 clarinets	Bilinmiyor
Lefèvre	Duos (6) clarinet/bassoon	Bilinmiyor
Lefèvre	Quartets (at least 3) clarinet/violin/viola/bass	Bilinmiyor
Lefèvre	Trios (6) 2 clarinets/bassoon	Bilinmiyor
Linjama	Missa de angelis	1969
Linjama	Orationes St. Thomas Aqvinatas	1964-1973
Lutoslawski	5 Dance Preludes clarinet/harp/piano/percussion/strings	1955
Manevich	Concerto	1955
Martino	A Set for Clarinet	1954
Martino	Quartet clarinet/violin/viola/cello	1957
Martino	Concerto for Wind Quintet	1964
Martino	B,A,B,B,IT,T	1966
Martino	Strata (bass clarinet)	1966
Martino	Notturmo flute/clarinet/violin/cello/percussion/piano	1973
Martino	Triple Concerto	1978
Martinu	Sonatina	1956
Martinen	Delta for Clarinet. and Piano	1962
Martinen	Duo for Clarinet and Percussion.	1971
Martinen	Hirvenhiito (On the Tracks of the Winter Moose) Concerto for Clarinet and Orchestra	1974

Martinen	Concerto for Clarinet and Orchestra	1974
Mason	Sonata	1915
Max Reger	Sonat No. 1 / la bemol major Op. 49	1900
Max Reger	Sonat No. 2 / fa diyez minör Op. 49	1900
Max Reger	Sonat No. 3 / si bemol major Op. 107	1908-09
Mendelssohn	Sonata in Eb	1824
Mendelssohn	Concert Piece No. 1 in F Major Op. 113	1833
Mendelssohn	Concert Piece No. 2 in D Minor Op. 114	1833
Mercadante	Concerto in Bb	1819
Mikhashoff	In Memoriam Igor Stravinsky voice/flute/clarinet/cello	1971
Milhaud	Sonata piano/flute/clarinet/oboe	1918
Milhaud	Cocktail for Voice and Three Clarinets	1921
Milhaud	La Création du Monde	1923
Milhaud	Sonatine for Clarinet and Piano	1927
Milhaud	Pastorale oboe/clarinet/bassoon	1935
Milhaud	Suite oboe/clarinet/bassoon	1937
Milhaud	Suite Francaise	1937
Milhaud	Suite for Violin Clarinet and Piano	1937
Milhaud	La Cheminée du Roi René for Woodwind Quintet	1939
Milhaud	Clarinet Concerto	1941
Milhaud	Duo Concertant	1956
Milhaud	Wind Quintet	1973
Molique	Concertino in f minor	1824
Molter	Concertos (6)	1740

Mozart	Kegelstatt Trio K. 498	1786
Mozart	Quintet K. 581	1789
Mozart	Adagio K. 411 2 clarinets/3 basset horns	1790
Mozart	Concerto K. 622	1791
Muczynski	Fantasy Trio clarinet/cello/piano	1969
Musgrave	Concerto	1969
Müller	Symphonie Concertante	1806-1846
Nielsen	Fantasy for Clarinet and Piano	1881
Nielsen	Serenato in Vano clarinet/horn/bassoon/cello /bass	1914
Nielsen	Concerto Op. 57	1928
Perle	Three Sonatas for Solo Clarinet	1943
Piston	Concerto	1967
Pokorny	Concerto in Bb	1765
Pokorny	Concerto in Eb	1765
Poulenc	Sonata for Clarinet and Bassoon	1922
Poulenc	Sonata for Clarinet	1962
Poulenc	Sonata for Two Clarinets	1918/45
Poulenc	Sextet	1930-32/39
Rathgen	Sonatas (7) in 5 parts for 2 clarinets 2 horns and bassoon	1777
Reger	Sonata Op. 49 No. 1 in Ab Major	1900
Reger	Sonata Op. 49 No. 2 in f# minor	1900
Reger	Quintet in A major Op. 146	1915
Reger	Quintet la major / Op. 146	1915
Reger	Sonata Op. 107 in Bb	1908-09
Reich	Clapping Music 2 performers	1972
Reich	Music for 18 Musicians	1976
Reich	New York Counterpoint	1985
Reinecke	Sonata Undine	1885

Rheinberger	Nonett Op. 139	1884
Riegger	Three Cannons for Fute Oboe, Clarinet and Bassoon	1930
Ries	Sonata in g	1809
Rimsky-Korsakoff	Concerto/Band	1877
Rorem	Five poems of Sylvia Plath soprano/clarinet/piano	1971
Rossini	Six Quartets flute/clarinet/horn/bassoon	1804
Rossini	Introduction Theme and Variations	1810
Rozsa	Sonatina for solo clarinet	1957
Rudolph	Sonata in A	1808-30
Saint-Saëns	Sonata Op. 167	1921
Salmenhaara	Introduction andamp; Allegro clarinet (viola)/cello/piano	1985
Scarlatti	On the Banks of the Tiber	1726
Schoenberg	Suite Eb clarinet/clarinet/bass clarinet/violin/viola/cello/p iano	1926
Schubert	Totus in corde languo	1815
Schubert	Octet	1824
Schubert	The Shepherd on the Rock	1828
Schumann	Fantasy Pieces	1849
Spohr	Concerto No. 1 in c	1808
Spohr	Concerto No. 2 in Eb	1810
Spohr	Octet in E Op. 32 clarinet/2 horns/violin/2 violins/cello/double bass	1814
Spohr	Concerto No. 3 in f minor	1821
Spohr	Concerto No. 4 in E Minor	1828
Stamitz	Concertos (11)	1770-84
Stamitz	Concerto	1757 (öncesi)
Stanford	Three Intermezzi Op. 13	1880
Stanford	Concerto Op. 80	1902
Stanford	Sonata Op. 129	1918

Stevens	Two Shakespeare Songs for voice/flute/clarinet	1959
Stout	Quintet for Clarinet and String Quartet	1958
Stout	Movements for Clarinet and String Quartet	1968
Stout	Movements for Clarinet and Orchestra	1969
Strauss	Romanze in Eb Major	1879
Strauss	Romanze mi bemol major	1879
Stravinsky	L'Histoire du Soldat	1918
Stravinsky	Petite Suite (from L'Histoire du Soldat)	1919
Stravinsky	Three Pieces for Clarinet Solo	1919
Stravinsky	Ebony Concerto	1946
Stravinsky	Septet clarinet/horn/bassoon/piano/ violin/viola/cello	1953
Stravinsky	Three Songs from William Shakespeare voice/flute/clarinet/viola	1953
Stravinsky	Concertino for 12 Instruments	1920/52
Stravinsky	Octet for Wind Instruments	1922-23
Sutermeister	Concerto	1974
Taneyev	Sonata	1890-1910
Tausch	Concerto No. 3 in Eb	1796
Telemann	Cantata; Christus ist um unser Missetat willen	1721
Telemann	Cantata: Wer mich liebet der wird mein Wort halten	1721
Telemann	Serenata zum Convivio der HH Burgercapitains	1728
Telemann	Concerto for Two Chalumeau	1717 (sonrasi)
Templeton	Pocket Size Sonata	1949
Templeton	Pocket-Size Sonata No. 2	1959
Tomasi	Concerto	1956
Tomasi	Sonatine attique	1966

Vanhall	Sonata No. 3 in Bb	1800
Vanhall	Sonata No. 2	1810
Vanhall	Concerto	1790-1810
Villa-Lobos	Mystic Sextet flute/clarinet/saxophone/cello/harp/guitar	1917
Villa-Lobos	Choro No. 2 flute/clarinet	1921
Villa-Lobos	Trio oboe/clarinet/bassoon	1921
Villa-Lobos	Choro No. 7 flute/oboe/clarinet/saxophone/bassoon/violin/cello	1924
Villa-Lobos	Woodwind Quintet	1928
Villa-Lobos	Fantasia concertante for Clarinet in C/bassoon/piano	1953
Vivaldi	Juditha Triumphans	1716
Vivaldi	Concerto 2 flutes/2 clarinets/bassoon	1726-30
Vivaldi	Concertos (2) 2 oboes/2 clarinets	1726-30
Weber	Concerto No. 1 in f minor	1811
Weber	Concerto No. 2 in Eb Major	1811
Weber	Melody in F Major for Clarinet	1811
Weber	Theme and Variations/Op. 33	1811
Weber	Quintet Op. 34	1815
Weber	Grand Duo Concertante	1816

3.2. Tarihteki Önemli Klarnet Bestecileri

Bu araştırma sırasında karşılaşılan ve tarihteki önemli klarnet bestecileri sayılan müzikerler, yaşadıkları tarihlerle birlikte aşağıda listelenmiştir.

- Rathgen, 1700'lü yılların sonu
- Aaron Copland, 1900-1990
- Alan Stout, -1932

- Alban Berg, 1885-1935
- Alec Templeton, 1909-1963
- Alessandro Scarlatti, 1660-1725
- Alexander Manevich, 1908-1976
- Alfred Uhl, 1909-1992
- Alvin Etler, 1913-1973
- Anton Reicha, 1770-1836
- Anton Webern, 1883-1945
- Antonio Caldara, 1670-1736
- Antonio Vivaldi, 1678-1741
- Archduke Rudolph, 1788-1831
- Arnold Bax, 1883-1953
- Arnold Cooke, 1906-2005
- Arnold Schoenberg, 1874-1951
- Arthur Honegger, 1892-1955
- Artie Shaw, 1910-2004
- Béla Bartok, 1881-1945
- Bernard Henrik Crusell, 1775-1838
- Bernard Molique, 1802-1869
- Bohuslav Martinu, 1890-1959
- Camille Saint-Saëns, 1835-1921
- Carl Baermann, 1811-1885
- Carl Maria Weber, 1786-1826
- Carl Nielsen, 1865-1931
- Carl Reinecke, 1824-1910
- Carl Stamitz, 1745-1801
- Charles Gounod, 1818-1893
- Charles Ives, 1874-1954
- Charles Lefebvre, 1843-1917
- Charles Stanford, 1852-1924
- Claude Baker, -1948

- Claude Debussy, 1862-1918
- Daniel Gregory Mason, 1873-1953
- Darius Milhaud, 1892-1974
- Dave Brubeck, 1920-2012
- David Baker, 1931-2016
- David Van Vactor, 1906-1994
- Donald Martino, 1931-2005
- Edison Denisov, 1929-1996
- Egon Kornauth, 1891-1959
- Egon Wellesz, 1885-1974
- Elliott Carter, 1908-2012
- Erkki Salmenhaara, 1941-2002
- Ernesto Cavallini, 1807-1874
- Ernst Krenek, 1900-1991
- Eugène Bozza, 1905-1991
- Felix Mendelsohn, 1809-1847
- Ferdinand Ries, 1784-1838
- Ferruccio Busoni, 1866-1924
- Francis Poulenc, 1899-1963
- Francois Devienne, 1759-1803
- Francois-Adrien Boieldieu, 1775-1834
- Francois-Joseph Gossec, 1734-1829
- Franz Anton Hoffmeister, 1754-1812
- Franz Anton Rosetti, 1750-1792
- Franz Danzi, 1763-1826
- Franz Schubert, 1797-1828
- Franz Tausch, 1762-1817
- Franz Vinzenz Krommer, 1759-1831
- Franz Xaver Pokorny, 1729-1794
- Frederich Berr, 1785-1838
- Gabriel Pierné, 1863-1937

- Gaetano Donizetti, 1797-1848
- Georg Philipp Telemann, 1681-1767
- George Crumb, -1929
- George Frideric Handel, 1685-1757
- George Perle, 1915-2009
- Gerald Finzi, 1901-1956
- Gioachino Rossini, 1792-1868
- Giovanni Gambaro, 1785-1828
- Gordon Crosse, -1937
- Gordon Jacob, 1895-1984
- György Ligeti, 1923-2006
- Halsey Stevens, 1908-1989
- Harald Genzmer, 1909-2007
- Heinrich Kaminski, 1886-1946
- Heinrich Sutermeister, 1910-1995
- Heitor Villa-Lobos, 1887-1959
- Henri Tomasi, 1901-1971
- Henry Brant, 1913-2008
- Henry Lazarus, 1815-1895/1817-1890
- Hyacinthe Eléonore Klosé, 1808-1880
- Igor Stravinsky, 1882-1971
- Ilkka Kuusisto, -1933
- Ingolf Dahl, 1912-1970
- Iwan Müller, 1786-1854
- Jacques Bouffil, 1783-1858
- Jacques Ibert, 1890-1962
- James Hook, 1746-1827
- James Waterson, 1834-1893
- Jean Francaix, 1912-1997
- Jean-Adam-Joseph Faber, 1720-1739
- Jean-Xavier Lefèvre, 1763-1829

- Johann Anton Kozeluch, 1738-1814
- Johann Baptist Vanhall, 1739-1813
- Johann Kalliwoda, 1801-1866
- Johann Melchoir Molter, 1696-1765
- Johann Nepomuk Hummel, 1778-1837
- Johann Wenzel Anton Stamitz, 1717-1757
- Johannes Brahms, 1833-1897
- John Corigliano, -1938
- Jorgen Bentzon, 1897-1951
- Joseph Beer, 1744-1812
- Joseph Friederich Hummel, 1841-1919
- Joseph Rheinberger, 1839-1901
- Jouko Linjama, -1934
- Jukka Tiensuu, -1948
- Karel Husa, 1921-2016
- Karl Philipp Emanuel Bach, 1714-1788
- Karl-Birger Blomdahl, 1916-1968
- Lennox Berkeley, 1903-1989
- Leonard Bernstein, 1918-1990
- Libby Larsen, -1950
- Louis A.B. Schindelmeisser, 1811-1864
- Louis Spohr, 1784-1859
- Luciano Berio, 1925-2003
- Ludwig van Beethoven, 1770-1827
- Magnus Lindberg, -1958
- Malcolm Arnold, 1921-2006
- Marcel Mihalovici, 1898-1985
- Marie-Joseph Canteloube, 1879-1957
- Mario Castelnuovo-Tedesco, 1895-1968
- Maurice Ravel, 1875-1937
- Max Bruch, 1838-1920

- Max Reger, 1873-1916
- Michel Yost, 1754-1786
- Mikhail Glinka, 1804-1857
- Miklós Rósa, 1907-1995
- Morton Feldman, 1926-1987
- Ned Rorem, -1923
- Nicolai Rimsky-Korsakov, 1844-1908
- Niels Gade, 1817-1890
- Osvaldo Golijov, -1960
- Paavo Heininen, -1938
- Paul Hindemith, 1895-1963
- Paul Jeanjean, 1874-1928
- Peter Maxwell Davies, 1934-2016
- Philip Glass, -1937
- Philipp Jacob Riotte, 1776-1856
- Richard Strauss, 1864-1949
- Robert Muczynski, 1929-2010
- Robert Schumann, 1810-1856
- Rudolf Jettel, 1903-1981
- Samuel Barber, 1910-81
- Samuel Coleridge-Taylor, 1875-1912
- Saverio Mercadante, 1795-1870
- Sergei Taneyev, 1856-1915
- Sigfrid Karg-Elert, 1877-1933
- Sir Donald Francis Tovey, 1875-1940
- Steve Reich, -1936
- Tauno Marttinen, 1912-2008
- Tauno Pylkkänen, 1918-1980
- Thea Musgrave, -1928
- Theodor Blumer, 1881-1964
- Vagn Holmboe, 1909-1996

- Vincent d'Indy, 1851-1931
- Wallingford Riegger, 1885-1961
- Walter Piston, 1894-1976
- William O. Smith, -1926
- William Rhoads, -1918
- Witold Lutoslawski, 1913-1994
- Wolfgang Amadeus Mozart, 1756-1791
- Yvar Mikhashoff, 1941-1993

BÖLÜM IV

TÜRKİYE'DE KLARNET MÜZİĞİNİN GELİŞİMİ

4.1. Türkiye'de Klarnet'in Tarihçesi

Avrupa ortaya çıkan ve zamanla yaygınlık kazanan bazı çalgılar, zamanla Osmanlı Devleti'nde de tanınmaya ve kullanılmaya başlanmıştır (Gazimihal, 1955). Klarnet bu çalgılardan biridir. Denner ile üretimine başlanan ve 18. yüzyılın başlarında gelişen klarnet de hızlıca benimsenmiş ve Avrupa'daki orkestralarda yer bulmaya başlamıştır. Türkiye'de Alman sistemi klarnetler 19. yüzyılın başlarında kullanılmıştır. Bugün kullanılmakta olan Boehm sistemiyle üretilen klarnetler ise 1854'te İstanbul'a getirilmiştir. Avrupa'dan getirilen ve daha sonra tanınan çalgılar, Avrupa'daki askeri mızıkacı takımının karşılığı olan Muzıka-i Hümayun adlı toplulukta yer almıştır. Guiseppe Donizetti adlı İtalyan müzisyen bu toplulukta öğretmenlik yapmıştır. Donizetti, Avrupa'da yaygın olarak kullanılan ancak burada henüz tanınmayan çalgıların saray bandosuna katılmasını sağlamıştır (Güdek & Kılıç, 2016).

Klarnet 19. yüzyılın sonuna doğru Türk Müziği'nin seslendirilmesinde kullanılmaya başlamıştır. Klarnetin Türk Müziğinde kullanılması ilk kez İbrahim Efendi tarafından gerçekleştirilmiştir. Türkiye'de yaygınlaşmaya başladığı ilk dönemlerde klarnet, mızıkacı ve bando gibi müzik topluluklarında yer almıştır. Türk Müziği'nin klarnet ile seslendirilmesinde çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır. Türk Müziğinin kendine özgü tonal sistemi bu zorlukların ortaya çıkmasında önemli bir etkidir (Erdoğan, 2017).

İbrahim Efendi tonal sistemden kaynaklanan zorlukları başarıyla aşmış ve Türk Müziği'nin klarnet ile seslendirilmesinin önünü açmıştır. İbrahim Efendi'nin tambur çaldığı da bilinmektedir ve klarneti herhangi bir eğitim almadan tek başına öğrenmiştir (Özalp, 1998).

Türk Müziğinde klarnet kullanımının yaygınlaştığı yıllarda, başka isimlerin de klarnet kullandığından bahsedilmektedir. Kemeçeci Vasil de bu klarnetçilerden biridir. Aslında kemeçe ustası olan Vasil'in, meyhanelerde, düğün ve panayırlarda klarnet çaldığı söylenmektedir (Biçer, 2020). Klarnet çalan bir diğer müzisyen de Ramazan Bey'dir. Fakat bu isimlerin yanında, Türk Müziğinin klarnet ile seslendirilmesinin önünü açan ve klarnetin yaygınlaşmasını sağlayan kişinin İbrahim Efendi olduğu bilinmektedir.

İbrahim Efendi'nin nerede ve ne zaman doğduğu tam olarak kesin değildir. Ancak Bağdat'ta 1925 yılında vefat etmiştir (Kılıç, 2009).

Türk Müziği'nin klarnet ile seslendirilmesinde, diğer geleneksel çalgılara göre farklı zorluklarla karşılaşmıştır. Türk Müziğinin kendine özgü tonal sistemi, klarnetin perde yapısı bu zorluklarda önemli etkenlerdir. Klarnet yapı olarak Türk Müziği'nde kullanılmakta olan geleneksel çalgılardan daha farklıdır. Kanun ve tambur gibi geleneksel çalgıların yapısı, Türk Müziğini seslendirmek için oldukça uygundur. Tonal sistem içindeki seslerin, bu çalgıların yapısında sabit perdeleri bulunmaktadır. Klarnette ise perde yapısı daha farklıdır. Klarnet sanatçıları genellikle, dudaklarını gevşetip sıkarak komaların duyulmasını sağlamaktadır (Güdek & Kılıç, 2016).

İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra başlayıp, 1920'lerin sonuna kadar devam eden periyotta yaşanan siyasi ve sosyal çalkantılar ve ardından gelen kurtuluş mücadelesi Türkiye'deki müzik gelişimini yavaşlatmıştır. Devletin sınırlı olan maddi imkanlarının dönemin kriz koşulları nedeniyle daha kritik görülen başka alanlara kaymasıyla, bando ve orkestralar kısıtlamalar ile karşı karşıya kalmıştır. Bando ve orkestralar kimi bölgelerde dağıtılmış, kimi bölgelerde ise imkanları daraltılarak küçültülmüştür (Say, Müzik Ansiklopedisi, 2005, s. 165).

İkinci Meşrutiyetin ilanı ile Saffet Bey, yabancı eğitimcilerin yerine Muzika-yı Hümayun kurumunun başına getirilmiştir. Saffet Bey batılı tarzda bir yaklaşım sergilemiş ve burayı bir müzik okulu ve konservatuvar disipliniyle yapılandırmıştır. Yaptığı çalışmalarla Saffet Bey uzun yıllar Muzika-yı Hümayun kurumunun başında kalmış ve ilk senfoni orkestrasının kurulmasına öncülük etmiştir. Saffet Bey'den sonra görevi devralan Zeki Bey de benzer bir yönetim şeklini benimsemiş ve orkestranın gelişimi için büyük çaba göstermiştir. Orkestra daha sonra, bazı Avrupa şehirlerinde de konser vermiştir ve beğeni görmüştür (Say, Müzik Ansiklopedisi, 2005, s. 182-183).

Özetle İtalyan Donizette'nin bando ve saray orkestrasını canlandırmak için görevlendirilmesiyle, bu kurumlar batılı bir ekol ile tanışmıştır. Bu sayede klarnet de 1828'den itibaren batıdan Türkiye'ye gelerek, bando ve orkestralarda kendine yer bulmuştur. İlk zamanlarda toplum tarafından batıdan gelen çalgılara karşı direnç görülse de zamanla İtalyan müzisyenlerin eğittiği genç yetenekler yetişmiştir. Bu genç yeteneklerle birlikte çalgılar zaman içinde ordudan orkestraya kadar kendilerine yer bulmaya ve toplum tarafından benimsenmeye başlamıştır (Aksoy, 1985, s. 1237).

Yazılı kaynakların derlenmesi ve arşivleme gibi alanlardaki eksiklikler, bu konuda ulaşılabilecek güvenilir kaynakları kısıtlamaktadır. Günümüzde bilgiye ulaşım ne kadar kolay olursa olsun, yazılı kaynakları sınırlı olan bir döneme ve konuya dair bilgilere ulaşmak yer yer imkânsız hale gelmektedir. Bu nedenle o dönemde yaşamış klarnet çalgıcılarının birkaçı hariç, isimlerine, yaşamlarına ve eserlerine ulaşmak mümkün olmamaktadır. Zati Arca, Veli Kanık ve İzmir ve Plevne Marşı'nın bestecisi olarak tanınan Miralay Mehmet Ali Bey, günümüze kadar ulaşabilen sınırlı sayıda klarnet icracılarıdır (Elbaş, 2017).

Miralay Mehmet Ali Bey ve Mehmet Zati Bey'in isimleri ve yaşamlarına dair ayrıntılar, bu kişilerin klarnetçi olmalarından çok, aynı zamanda orkestra şefliği yapmaları ve eser bestelemeleri sayesinde günümüze taşınmıştır (Aksoy, 1985, s. 1261).

4.2. Geleneksel Müzikte Klarnet'in Kullanımı

Türkiye'de ve Türk Sanat Müziğinde genellikle Aubert sistemiyle yapılan sol klarnet kullanılmaktadır. Türk Sanat Müziğinin tınlarına ve özgün yapısına uyumuyla bilinen bu klarnet, geniş bir ses aralığına sahiptir.

Sol klarnet Türkiye'ye 20. yüzyılın başlarında girmiş ve o zamandan itibaren kullanılagelmiştir. Türk Sanat Müziğine uyumu ve sıkça tercih edilmesiyle ilgili farklı açıklamalar yapmak mümkündür. Bir açıklama, Boehm sistemi ile üretilen klarnetlerin daha çok pozisyon içermesi ve Türk Sanat Müziğine ait tınları oluşturmanın daha zor olmasıdır. Aubert sistemi klarnet ise Boehm sistemi ile kıyaslandığında daha az pozisyon ile Türk müziğine uygun tınlar daha rahat ve kolay bir şekilde icra edilebilmektedir. Batı müziğinde ise sol klarnet çok yaygın kullanılmamaktadır. Türk müziğinde kullanılma nedeniyle benzer şekilde, çalma pozisyonları nedeniyle batı müziğine ait tınları sol klarnet ile icra etmek diğer klarnetlere göre daha zordur. Avrupalı besteciler de bu nedenle eserlerinde si bemol ve la klarneti daha yaygın olarak tercih etmişlerdir (Aksoy, 1985).

Her ne kadar sol klarnet Türk Müziği için diğer klarnetlere göre daha çok tercih edilse de geleneksel Türk çalgılarıyla kıyaslandığında, klarnet ile Türk Müziği icra etmek daha zordur. Bu zorluğun nedeni, klarnete ait perde yapısının, geleneksel çalgılara ait perde yapısından farklı olmasıdır. Kanun gibi geleneksel çalgılarda bulunan sabit perde yapısı, Türk Müziğini seslendirilme rahatlığı açısından çok daha uygundur. Klarnetin ise

daha farklı bir yapısı vardır. Çalan kişinin ustalığı, müziğin duyulmasında önemli bir etkidir. Klarinet ile Türk Müziği çalınırken, dudakları gevşetip sıkarak komalar seslendirilir, eserin akıcı bir şekilde devam etmesi de çalan kişinin çalgı üzerindeki hakimiyetine bağlıdır. Türk Müziğinde kullanılan çalgılar yanında klarinet, çok daha yeni bir çalgı olmasına ve daha yakın dönemde kullanılmaya başlamasına rağmen, özgün tınısı ve diğer çalgılarla uyumu sayesinde sıklıkla kullanılmış ve benimsenmiştir. Besteciler de bu nedenle klarnete eserlerinde daha çok yer vermeye başlamışlardır (Aksoy, 1985).

Türk Sanat Müziği'nde İbrahim Efendi'nin temellerini attığı klarinet yorumlama şekli, Şükrü Tunar'ın katkıları ve çalışmalarıyla son şeklini almıştır ve ortaya yeni bir üslup çıkmıştır. Yıllarca yetişen değerli besteci ve çalgıcıları sayesinde klarinet; Türk Sanat Müziğinde kendine özgü bir yeri vardır ve sıklıkla tercih edilmektedir. Türk Halk Müziği'nde de klarinet kullanılmıştır. Klarinet zamanla, Trakya'dan Güneydoğu Anadolu'ya kadar Anadolu'nun pek çok yerinde sevilen ve tercih edilen bir enstrüman haline gelmiştir (Güdek & Kılıç, 2016).

Klarnet güçlü sesiyle çalan kişi için aynı zamanda bir zorluk oluşturur. Çalan kişi eğer klarnete yeterince hakim değil ise ve eser icra ederken bir aksaklık yaşarsa, klarnetin tınısı nedeniyle bu aksaklık kolayca duyulur. Bu zorluk nedeniyle, topluluğa hitap eden dinletilerde klarinet tercih edilirken, icra edenin kim olduğu da önemli bir etken olmuştur.

Klarnete dair kültür ve birikimin nesilden nesile taşınabilmesi ve devamlılığının sağlanabilmesi için, bu alanlarda çalışmalar yapılması önemlidir.

Klarnet Türkiye'ye ilk geldiği dönemden bu yana usta çırak ilişkisi ile öğretilerek günümüze kadar gelmiştir. Antik çağlardan bugüne usta çırak ilişkisi ile aktarılan diğer pek çok sanat ve beceri gibi; klarinet çalgısı da bugün hem taklit ve dinleme ile hem de yayınlanan metotlar ile öğrenilebilmektedir (Say, Müzik Ansiklopedisi, 2005).

4.3. Tarihsel Süreç İçerisinde Klarinetin Bandolardaki Yeri ve Önemi

Klarnet 19. yüzyılın sonlarına doğru Türk Müziği'nde kullanılmaya başlanmıştır. Klarinetin Türk Müziğinde ilk kez kullanılması İbrahim Efendi tarafından gerçekleştirilmiştir. Türkiye'de yaygınlaşmaya başladığı ilk dönemlerde klarinet, mızıkça ve bando gibi müzik topluluklarında yer almıştır. Türk Müziği'nin klarinet ile seslendirilmesinde, kendine özgü tonal sisteminden kaynaklanan çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır. 1854 yılında, Boehm sistemiyle üretilen klarinetler İstanbul'a

getirilmiştir. Bu dönemde İtalyan Guiseppe Donizetti tarafından Avrupa'dan getirilen ve daha sonra tanınmaya ve kullanılmaya başlanan çalgılar, Avrupa'daki askeri mızıkacı takımına karşılık gelen Muzika-i Hümayun kurumunda yer almıştır (Erdoğan, 2017).

Guiseppe Donizetti, bu kurumda eğitimlik yaptığı süre boyunca Avrupalılar tarafından bilinen ve yaygın kullanılan, ancak Türkiye'de bilinmeyen çalgıları tanıtmış ve saray bandosuna katılmalarını sağlamıştır. Donizetti aynı zamanda bu çalgıların eğitimlerini vermek üzere farklı ülkelerden yabancı eğitimcilerin Türkiye'ye gelmesini de sağlamıştır. Bu dönemde ülkeye Avrupa'dan gelen eğitimcilerden biri de klarnet çalgısı konusunda ustalığı ile tanınan Francesco adlı bir kişidir. Bu kişinin tam adı ve yaşamıyla ilgili kaynaklar sınırlı olsa da Türkiye'ye geliş tarihinden geriye doğru hesaplandığında, klarneti ve Boehm tekniğini, Fransa'da Hyacinthe Klose'nin öğrencisi olarak öğrendiği tahmini yapılabilmektedir (Gazimihal, 1955).

Miralay Mehmet Ali Bey, Francesco tarafından Muzika-i Hümayun'da yetiştirilmiş ve klarnet üzerine öğrendiklerini oğlu Zati Arca'ya aktarmıştır. Daha sonra genç bir yetenek olan Veli Kanık da İzmir'den İstanbul'a gelerek Muzika-i Hümayun'a katılmış ve klarneti Zati Arca'nın öğrencisi olarak öğrenmiştir. Bu şekilde, Francesco'dan öğrenilenler usta-çırak ilişkisi sürdürülerek aktarılmıştır. Günümüzün modern bandosuna karşılık gelen Muzika-i Hümayun Osmanlı Devleti'nin son yıllarına kadar faaliyetlerini sürdürmüştür. Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte müzik alanında da yapılan devrimler sayesinde önce Riyaseti Cumhur Musiki Heyeti kurulmuştur. Daha sonra orkestra ve bando birbirinden ayrılarak bando faaliyetleri için Cumhurbaşkanlığı Armoni Mızıkası kurulmuştur. Bu topluluk günümüzde Kara Kuvvetleri Armoni Mızıkası olarak tanınmaktadır (Güdek & Kılıç, 2016).

Klarnetin bandolarda yaygın olarak kullanılmasının en önemli nedeni hem romantik hem coşkulu melodilere uyum sağlayabilen özgün tınısıdır. Tahta üflemeliler sınıfından olan klarnetin tınısı, özellikle insan kulağına hoş gelen bir yapıya sahiptir. Kökeni insanlığın eski dönemlerine kadar dayanan askeri mızıkacı ve bandolarda ise klarnet, tanınmaya başlandığı zamanlardan itibaren sıklıkla tercih edilmiştir. Askeri bandoların çaldığı kahramanlık ve cesaret gibi coşkulu temalara uyumlu bir çalgı olması, klarnetin çok tercih edilmesinin sebeplerinden biridir (Önder, 2005).

4.4. Tarihsel Süreç İçerisinde Klarnetin Senfonik Orkestralardaki Yeri ve Önemi

Orkestra, kökü itibarıyla eski Yunanca'da dans etmek anlamına gelen fiil orkhestai ve mekânı ifade eden kelimeleri türetmeye yarayan -tra ekinin birleşiminden gelmekte, yani eski Yunanca'da dans edilen yer anlamına gelmektedir. Antik Roma'da ise orkestra, tiyatrolarda senatör ve soylular için özel olarak ayrılan oturma alanlarının adıdır. Modern orkestralar ise, farklı çalgı gruplarının bir araya gelerek oluşturdukları müzik topluluklarıdır (Erol, 2001).

Modern orkestranın gelişiminin temelleri 17. yüzyılın başlarında atılmıştır. 1607 yılında Claudio Monteverdi'nin mitolojik bir hikâyeyi yeniden anlattığı Orfeo operası, çoğunluğunu keman ve viyola gibi yaylı çalgıların oluşturduğu, yaklaşık 40 müzisyenin bir araya geldiği bir topluluk tarafından sahnelenmiştir. Orkestraların ilk dönemlerinde daha çok yaylı çalgıların kullanıldığı görülmektedir. Yaylı çalgıların ses tınlarının birbiriyle kolayca harmanlanabilmesi ve uyumu bu durumda büyük bir rol oynamıştır. Yaylı çalgılar diğer çalgılarla da bir araya geldiğinde ortaya ahenkli ezgiler çıkarmaktadır. Bu nedenle günümüzde de orkestra gibi müzik topluluklarında yaylı çalgılar büyük rol oynamaktadır. İlk orkestranın ortaya çıkışıyla ilgili bilgiler, özellikle orta çağ dönemine kadar geçen dönemler için kısıtlıdır. Asur ve Hitit uygarlıkları tarafından kabartmalara işlenmiş müzik toplulukları günümüze kadar gelebilmiştir. Asurlulardan kalan bir kabartmada küçük bir müzik topluluğunu günümüzdeki harpın atası sayılabilecek antik bir tür çalgıyı çaldığı görülmektedir. Ancak günümüze ulaşabilen yazılı kaynaklar yine de sınırlı kalmıştır. Erişilen kaynaklara bakıldığında, orkestranın kökenlerinin çok eski çağlara kadar uzandığını söylemek mümkündür (Boran & Şenürkmez, 2007).

Klarnet'in bir üyesi olduğu üflemeli çalgılar, 10. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkmıştır. İlk üflemeli çalgılar arasında antik flüt formlarını, obua ve gaydayı saymak mümkündür. 11. yüzyılın sonlarında ise üflemeli çalgıların sayıları artmış, çalgılar insanlar arasında yaygınlaşmıştır. Modern orkestranın ilk ortaya çıkışına, yani 17. yüzyıla kadar, üflemeli çalgılar halk ezgilerinde ve dinsel müziklerde sık sık kullanılmışlardır. Monteverdi'nin eserinde yer bulmalarıyla üflemeli çalgılar için orkestra çağı başlamıştır. Monteverdi eserindeki çalgı seçimi ve görevlendirmesini ise, dönemin siyasi ve sosyal koşullarına uygun olarak Mantova Dükü'nün isteği doğrultusunda yapmıştır. Orkestrada üflemeli çalgıların yerinin sağlanması ise 1600'lü yılların ikinci yarısında, operaların

yaygınlaşması ile gerçekleşmiştir (Önder 2005, s.62). Klarinet, klasik dönemde Mozart'ın iki eseri ile orkestralarda önemli bir yere sahip olmuştur: Klarinet Quintet K 581 ve Klarinet Konçertosu, K. 622. Beşli anlamına gelen Quintet'te klarinet, dört yaylı çalgının karşısına yerleşir ve yaylı çalgılar ile klarinet sesi arasındaki zıtlık dinleyiciler için ahenkli bir melodi oluşturur. Mozart'ın bu iki önemli eseri, dönemin klarinet virtüözü Anton Stadler tarafından çalınmıştır (Brymer, 1976).

Onyedinci yüzyıl ve sonrasında orkestralar hızla gelişmeye ve yaygınlaşmaya başlamıştır. Orkestralar için özel olarak eserler yazılmış, büyük besteciler orkestralar için eserler yazmaya başlamıştır. Bu sayede orkestralardaki çalgılar da gelişmiş ve değişmiştir (Kılıç, 2009).

Allessandro Scarlatti bu dönemde flüt ve obua gibi üflemeli çalgıları da eserlerine dahil etmeye başlamıştır. Üflemeli çalgıların da kullanılmaya başlandığı bu eserlerin ortaya çıkmasıyla birlikte, orkestranın gelişimi ve yapılanması da etkilenmiştir.

Onyedinci yüzyılın başlarında ortaya çıkan ve 18. yüzyılın ortalarına kadar popülerliğini koruyan Konçerto Grosso'nun da (Concerto Grosso) bu dönemde yapılan orkestra müziğine etkisi olmuştur. Kelime anlamıyla büyük konçerto anlamına gelen Konçerto Grosso'da, tek bir enstrümanın ana melodiyi çaldığı solo konçertonun aksine; ana melodi bir grup solist ve orkestra arasında paylaşılarak çalınır. Konçerto Grosso barok dönemde ortaya çıkmış ve 1750'li yıllara kadar popülerliğini sürdürmüştür. 18. yüzyılın ikinci yarısında ise solo konçertolar daha çok ön plana çıkmaya başlamıştır (Çelebioğlu, 1986).

Şimdiki dönemin aksine barok dönem bestecileri; üflemeli çalgıların hızlı gelişebileceğini düşünmedikleri için, eserlerinde bu çalgılara fazla yer vermemişlerdir. Bu nedenle üflemeli çalgıların orkestradaki yeri pekişmemiştir. Klarinetin atası olan şalümo da yumuşak bir tınısı olması ve yüksek şiddette ses çıkaramaması nedeniyle bu dönemin orkestralarında fazla yer bulamamıştır. Öte yandan bu dönemde orkestralarda kendisine yer bulabilen ve üflemeli bir çalgı olan obua, istenilen kuvvette ses çıkarabildiği için tercih edilmiş; ancak zaman geçtikçe ezgilerin daha iyi duyulabilmesi için şalümonun geliştirilmiş hali olan klarnete ihtiyaç duyulduğu ortaya çıkmıştır. 18. yüzyılın ikinci yarısında bu nedenle klarinet giderek Fransız bandolarında da yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu dönemden sonra, orkestralarda da daha yumuşak tınıları çıkarabilen bir çalgıya ihtiyaç duyulduğu için, klarinetin orkestradaki yeri önem

kazanmıştır. Bu popülerleşme sayesinde klarnet türleri artmış; bas klarnet, küçük klarnet ve bestecilerin istedikleri orkestraya uyumlu tınılardaki farklı klarnetler yaygın olarak üretilmeye başlanmış, klarnet ailesi gelişmiştir (Erdoğan, 2017).

Orkestrada yer alan enstrümanların tamamı Barok dönemde değişmeye başlamış ve zamanla gelişerek günümüzdeki hallerini almışlardır. Klarnetin gelişimi ise, barok dönemin sona ermesiyle hız kazanmıştır. Klasik döneme geçildiğinde orkestradaki ve solo Repertuarlardaki yerini pekiştirmiştir. Bu nedenle klarnet mevcut üflemeli çalgılarla kıyaslandığında, günümüze en yakın dönemde gelişen ve son halini alan üflemeli enstrümandır. Senfoni orkestralarında ise süreç daha farklı ilerlemiştir. Dönemin bestecileri zaman zaman klarnete orkestra içerisinde yer verip vermeme konusunda kararsız kalmışlardır. 1749 yılında besteci Jean Philippe Rameau, Zoroastre operasıyla klarneti Paris'in müzik çevrelerine tanıtmıştır. Daha sonra, Mannheim okulunun kurulması ve bu okulda yer alan Carl Stamitz, Franz Beck and Karl Toeschi gibi bestecilerin senfonilerinde klarnete de yer vermeleriyle birlikte, enstrümanın popülerliği artmıştır. 1757 yılında Mannheim okulunun kurucusu da olan Johann Stamitz Si Bemol Klarnet için ilk konçertoyu bestelemiştir. 1758 yılı civarında ise, Mannheim Orkestrası, ilk defa ayrı klarnetçilerle sahneye çıkmıştır. Bu tarihten önce klarnetleri de obua sanatçıları tarafından çalındığı bilinmektedir (Özkaya, 2018).

Ünlü besteci Wolfgang Amadeus Mozart'ın, Mannheim'ı yönetmekte olan Johann Stamitz'in yakın bir arkadaşı olduğu ve buraya yaptığı ziyaretler sırasında klarnetle tanıştığı bilinmektedir. Bu sayede daha sonra bestelediği eserlerinde klarnete yer vermeye başlamıştır. 1791'de Prag'ta Mozart'ın Kv 622 Klarnet Konçertosu ilk defa seslendirilmiştir (Karaçetin, 2006). Mozart, en bilinen eserlerinden olan Sihirli Flüt operasında da klarnet'i kullanmıştır (Özkaya, 2018).

Joseph Haydn de eserlerinde klarnete yer veren bestecilerden biri olmuştur. Haydn'in eserlerinde klarnete ana bir unsur olarak değil, diğer enstrümanlara destek olan bir enstrüman olarak yer verdiği görülmektedir. Ancak zamanla bu durum değişmiş ve Haydn eserlerinde klarnete daha çok ağırlık vermeye başlamıştır (Boran & Şenürkmez, 2007).

Binyediyüzlü yılların sonuna gelindiğinde, orkestra üyelerinin sayısı artmaya başlamıştır. Ludwig Van Beethoven, Birinci Senfoni'sinde yaylı çalgıların yanında, üflemeli ve vürmalı çalgılara da ikişerli gruplar halinde yer vermiştir. Ortaya çıkan bu

orkestra, günümüzde karşılaştığımız modern orkestraların temel sistemini oluşturmuştur. Beethoven'ın eserlerindeki klarnet kullanımı da zaman içinde gelişmiştir. Dokuzuncu Senfoni incelendiğinde, eser içerisinde klarnete verilen solo temaların arttığı görülmektedir.

Romantik döneme geçildiğinde, üçlü orkestra düzeni, besteciler tarafından ikili orkestra düzenine kıyasla daha çok tercih edilmiştir. Orkestraların düzeni, orkestra üyelerinin sayısı, enstrüman türleri, besteciler tarafından yazılan eserlere göre değişiklik göstermektedir. Romantik dönem orkestralarında; 15'er üyesi bulunan birinci ve ikinci keman grupları, on viyola ve on viyolonsel, dörtten sekize kadar kontrbas sanatçısı görülebilmektedir. Tahta üflemeli çalgılarda ise, ikili oturma düzenine ek olarak bir de destek enstrümanı eklenmiştir. Örneğin üçlü düzende; iki klarnetin yanında destek olarak bir de bas klarnet bulunur. Eğer iki fagot var ise, destek olarak bir de kontra fagot eklenir. Flüt ikilisinin yanına ise küçük bir flüt olan pikolo eklenir. Bakır çalgılarda durum daha farklıdır; üç trombonun yanına destek olarak tuba, ikili trompet grubunun yanına ise iki ya da dört adet korno eklenebilmektedir. Vurmalı çalgılar ve arp için ise sık tercih edilen, belirli bir düzen yoktur; bestecinin tercihinine göre bu enstrümanlar eklenebilir (Ruşenoğlu, 2015).

Senfoni orkestralarında en çok tercih edilen 5 klarnet türü şu şekilde sıralanabilir;

- Si Bemol Klarnet,
- Mi Bemol (Küçük) Klarnet,
- La Klarnet
- Si Bemol Klarnet
- Bas Klarnet

Bir La Klarnetten do notası üflendiğinde, piyanoda bu sesin eşleniği la notasıdır. Bu farklılık nedeniyle bu klarnet türünün adı La Klarnet'tir. Bu şekilde, çaldığı nota; piyano, keman, viyolonsel gibi bir referans çalgısına (aktarımsız çalgılar) göre, yani portedeki konumuna göre farklı bir notaya denk gelen ve farklı duyulan çalgılara aktarımlı çalgılar denir. Trompet, korno, saksafon ve klarnet gibi çalgılar aktarımlı çalgılardır. La klarnet ile çalınan Do sesi, piyanoda La notası olarak duyulur. Diğer klarnet türleri de bu sisteme göre isimlendirilmektedir. Bas klarnet ise viyolonseller gibi

Fa anahtarını kullanır ve aynı oktavdan duyulur.

Wagner ve Berlioz 1800'lü yıllarda orkestra üyelerinin sayısını artırma yönünde eğilim göstermişlerdir. Bu iki bestecinin modern orkestranın ortaya çıkmasında ve şekillenmesinde büyük etkileri olmuştur. Üflemeli çalgı gruplarının orkestrada yaygınlaşması da Wagner sayesinde olmuştur (Önder, 2005).

Fransa'nın en büyük bestecilerinden biri kabul edilen ve 19. yüzyılda doğan Claude Debussy, üflemeli çalgılara, diğer bestecilerden daha farklı bir açıdan bakmıştır. Özellikle tahta üflemeli çalgıların hepsini tek başına ele almayı ve eserlerinde çalgılara özgü tınısal özellikleri ön plana çıkarmayı başarmıştır. Bu yeni bakış açısı; tahta üflemeli enstrümanların kullanım alanlarının genişlemesine, orkestra ve oda müziklerinde daha fazla yer bulmalarına imkân sağlamıştır. Debussy'nin La Mer eserinde, klarnet kendine özgü tınıları ortaya çıkarılacak şekilde kullanılmıştır. Ahmet Adnan Saygun'un bestelediği Yunus Emre oratoryosunda da klarnet kullanılmıştır (Say, 2002).

Tarihsel gelişiminin ve zamanla yaygınlaşmasının sonucu olarak klarnet, günümüzde senfonilerden solo eserlere kadar her alanda sıklıkla kullanılan bir enstrüman haline gelmiştir. Klarnetin eserlerde kullanılan diğer enstrümanlarla da uyumu, bu gelişim sürecini olumlu etkileyerek klarneti yaygın olarak bilinen ve kullanılan bir enstrüman haline getirmiştir (Erdoğan, 2017).

4.5. Cumhuriyet Dönemi Klarnet Eserleri ve Besteciler

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra bestelenen klarnet eserleri ve bestecileri hem basılı hem de çevrimiçi müzik kaynakları kullanılarak araştırılmış, tasnif edilerek bir tablo haline getirilmiştir (Jaegers, 2019). (**Tablo 2.** Cumhuriyet Dönemi Klarnet Eserleri ve Besteciler) Bestecisi ve eser adı bilindiği halde, bestelendiği tarihe erişilemeyen eserlerin tarih alanına "Bilinmiyor" ibaresi koyulmuştur.

Tablo 2. Cumhuriyet Dönemi Klarnet Eserleri ve Besteciler

Besteci Adı	Eser Adı	Tarih
Necil Kazım Akses	Trio Allegro Feroce: Klarnet, Saksafon ve Piyano	1930
Ahmet Adnan Saygun	Klarnet, Saksafon, Piyano ve Vurmalı Çalgılar İçin	1933
Ahmet Adnan Saygun	Sezişler: İki Klarnet	1933
Mithat Fenmen	Kuartet: Flüt, Obua, Klarnet ve Fagot	1938
Mithat Fenmen	Trio: Soprano, Klarnet ve Piyano	1938
İlhan Usmanbaş	Kentet: Klarnet ve Yaylı Kuartet	1949
Ertuğrul Oğuz Fırat	Üçlü Sonat: Keman, Klarnet ve Piyano	1953
Ertuğrul Oğuz Fırat	Eğlenceler: Klarnet ve Piyano	1954
İlhan Usmanbaş	Üç Parça: Klarnet ve Viyolonsel	1956
İlhan Usmanbaş	Üç Sonatin: Klarnet ve Piyano	1960
İlhan Mimaroglu	Deformations	1961
Ahmet Adnan Saygun	Horon: Klarnet ve Piyano	1964
Muammer Sun	Serpinti: Üflemeli Beşli	1965
Ahmet Adnan Saygun	Trio: Obua, Klarnet ve Arp	1966
Ertuğrul Oğuz Fırat	Yivcil Morun Seslenişi: Klarnet ve Piyano	1966
İlhan Baran	Demet: Üflemeli Beşli	1966
Ahmet Adnan Saygun	Üflemeli Çalgılar Beşlisi	1968
Cengiz Tanç	Beşil: Üflemeli Beşli	1968
Necati Gedikli	Beşil: Üflemeli Beşli	1971
Ahmet Adnan Saygun	Trio: Klarnet, Obua ve Piyano	1975
Ekrem Zeki Ün	Söyleşi: Obua ve Klarnet	1977
Ekrem Zeki Ün	Trio: Obua, Klarnet ve Piyano	1979
İstemihan Taviloğlu	Klarnet Konçertosu	1979
İlhan Usmanbaş	Monoritmica: Dört Klarnet	1980
Ertuğrul Oğuz Fırat	Uyumsuzluğun Uyum Odakları	1981
Ertuğrul Oğuz Fırat	Anadolu Mayası: Klarnet ve Piyano	1984
Ertuğrul Oğuz Fırat	Bağımsız Çağırılar: Klarnet, Viyola ve Piyano	1985
İlteriş Sun	Üflemeli Çalgılar için Kentet	1985
Mehmet Aktuğ	Dümteke	1985
Meliha Doğuduyal	Üflemeli Beşli	1987

Sıdıka Özdil	Three Landscapes from Anatolia: Üflemeli Beşli	1987
Turgay Erdener	Beş Özgür Parça: Klarnet ve Piyano	1987
Betin Güneş	In memoriam, Klarnet ve Piyano Sonatı	1989
Betin Güneş	Türkische Fantasie	1989
Kamran İnce	Talya'nın Dalgaları	1989
Sıdıka Özdil	Resistanece of a Dream: Üflemeli Beşli	1990
Deniz İnci	Bak! - Klarnet, Flüt, Obua, Fagot, Perküsyon,	1991
Kamran İnce	Son Bir Dans, Flüt, Mi Bemol Klarnet, Bas	1991
Mehmet Nemutlu	Beş Menzil İle Göre, Flüt, obua, Bas Klarnet,	1991
Betin Güneş	Antakya Çarşıları, Piyano, Klarnet ve Keman	1993
Betin Güneş	MuSe-Be, Piyano, Klarnet ve Keman	1993
Hasan Uçarsu	Monolog: Flüt, Klarnet, Keman, Viyolonsel,	1994
Kamran İnce	Kemerler	1994
Atilla Kadri Şendil	Derbeder, Üflemeli Dörtlü	1995
Hasan Uçarsu	Gizemli Parçalar: Mezzo Soprano, Klarnet, Viyola	1995
Turgay Erdener	Klarnet Konçertosu	1995
Betin Güneş	Klarnet Konçertosu	1996
Emre Dündar	Derbeder: Klarnet ve Piyano	1996
Emre Dündar	Trio: Obua, Klarnet ve Fagot	1996
Hasan Uçarsu	Bosna Ormanlarından Rüzgarlar: Tahta Üfleme	1996
Özkan Manav	Gezintiler: İki Obua, İki Klarnet ve Alto Saksafon	1996
İlhan Mimaroglu	Monologlar: Klarnet ve Viyola	1997
Muhiddin Dürrüoğlu	Varioactivite: Dört Klarnet	1997
Kamran İnce	Bölünmüş	1998
Selman Ada	Cazibe Valsi: Klarnet ve Piyano	1999
Betin Güneş	Arena: Klarnet ve Piyano	2000
Onur Özmen	P, R, S, L, ve 7.4	2000
Can Aksel Akın	Aslı ile Kerem Üçlemesi, Flüt, Klarnet, Obua	2001
Ertuğrul Oğuz Fırat	Coşku Basamakları: Bas Tuba, Fagot ve Klarnet	2001
Hasan Uçarsu	Eski İstanbul'un Arka Sokaklarında: Kanun,	2001
Mesruh Savaş	Tahta Üflemeliler Beşlisi	2001
Selman Ada	Karciğar Oyun Havası 2: Üflemeli Beşli	2001
Selman Ada	Süit: Üflemeli Beşli	2001

Zeynep Gedizlioğlu	Four Pieces	2001
Atilla Kadri Şendil	88 - Flüt, Klarnet, Fagot, Piyano	2003
Mesruh Savaş	Üç Dans: Keman, Klarnet ve Piyano	2003
Önder Özkoç	Rondo: Klarnet ve Piyano	2003
Özkan Manav	Beş Klarnet için Dört Parça	2003
Selman Ada	Drei Byzantynische Tänze, Klarnet ve Piyano	2003
Evrım Demirel	Saz Semaisi No:1: Mib. Klarnet, Keman, Piyano	2004
Mehmet Nemutlu	İshak'ın Meseli: Arp, Klarnet ve Korno	2004
Nuriye Esra Kınıklı	Yankılar: 2 Flüt, Bas Klarnet, 2 Kristal Bardak,	2004
Zeynep Gedizlioğlu	Seslenişler: Klarnet	2004
Erberk Eryılmaz	Burlesco: Klarnet ve Piyano	2005
Mesruh Savaş	Üç Minyatür: Klarnet ve Piyano	2005
Özkan Manav	Taksim: Klarnet	2005
Zeynep Gedizlioğlu	Dengesiz Denklemler: Klarnet ve Viyolonsel	2006
Zeynep Gedizlioğlu	Yol	2006
Evrım Demirel	The Lake: Soprano, Klarnet, Viyola, Piyano	2007
Zeynep Gedizlioğlu	Trio: Obua, Klarnet ve Fagot	2007
Babür Tongur	Sonat: Klarnet ve Piyano	2008
Erberk Eryılmaz	Miniatures Set No 1, Klarnet, Keman, Piyano	2008
Evrım Demirel	Klarnet Konçertosu	2008
Evrım Demirel	Molto Reflexivo: Klarnet ve Piyano	2008
Meliha Doğuduyal	Abime: Klarnet ve Piyano	2008
Armağan Durdağ	The Muse of Silence	2009
Emre Dündar	Diegesis, Flüt, Bas Klarnet, Keman, Viyolonsel ve	2009
Erberk Eryılmaz	Miniatures Set No:2: Klarnet ve Piyano	2009
Evrım Demirel	Kwintolen-Beşli: Obua, Klarnet, Alto Saksafon,	2009
Mehmet Erhan	A Phone Call - Klarnet, Vibrafon	2009
Fazıl Say	Alevi Dedeleri Rakı Masasında Üflemeli Beşli	2010
Babür Tongur	Birdus Petroleum, Üflemeli Beşli: Obua, Klarnet,	2011
Babür Tongur	Swirling, Üflemeli Beşli: Obua, Klarnet, Alto	2011
Erberk Eryılmaz	Miniatures Set No:3: Klarnet ve Piyano	2011
Fazıl Say	Hayyam Klarnet Konçertosu	2011
Selman Ada	Rapsodi: Klarnet ve Orkestra	2011

Utku Aşuroğlu	Vivaldi: Klarnet, Viyolonsel, Piyano	2011
Fazıl Say	Sonat: Klarnet ve Piyano	2012
Hasan Niyazi Tura	Klarnet Konçertosu	2012
Utku Aşuroğlu	For Example: Klarnet ve Viyola	2012
Armağan Durdağ	Taylan: Klarnet, Viyolonsel ve Piyano	2014
Erberk Eryılmaz	Dances of the Yoğurt Maker, Flüt, Klarnet, 1	2014
Mehmet Erhan	Klarnet Konçertosu - Klarnet ve Orkestra için	2014
Utku Aşuroğlu	Mouches Volantes	2014
Erberk Eryılmaz	Thracian Airs of Besime Sultan: Solo Klarnet ve	2015
Meliha Doğuduyal	Longing: Klarnet ve Piyano	2015
Emirhan Tuğa	Hi-Caz Mandra	2016
Özge Gülbey Usta	Geçit Töreni: Üflemeli Beşli	Bilinmiyor
Özge Gülbey Usta	Klarnete Atıf: Klarnet Konçertosu	Bilinmiyor
Özge Gülbey Usta	Rüzgar: Üflemeli Dörtlü	Bilinmiyor
Özge Gülbey Usta	Yaşam: Üflemeli Beşli	Bilinmiyor

4.6. Türk Besteciler ve Klarnet Konçertoları

Türk besteciler tarafından bestelenmiş klarnet konçertoları ayrı bir tabloda derlenmiştir (Jaegers, 2019). (**Tablo 3.** Türk Besteciler Tarafından Bestelenen Klarnet Konçertoları)

Tablo 3. *Türk Besteciler Tarafından Bestelenen Klarnet Konçertoları*

Besteci Adı	Eser Adı
Betin Güneş	Klarnet Konçertosu
Evrin DEMİREL	Klarnet Konçertosu
Fazıl Say	Hayyam Klarnet Konçertosu
Hasan Niyazi Tura	Klarnet Konçertosu
İstemihan Taviloğlu	Klarnet Konçertosu
Mehmet Erhan Tanman	Klarnet Konçertosu
Özge Gülbey Usta	Klarnete Atıf: Klarnet Konçertosu
Turgay Erdener	Klarnet Konçertosu

BÖLÜM V

ÇAĞDAŞ DÖNEM MÜZİĞİ İLE İSTEMİHAN TAVİLOĞLU, FAZIL SAY, TURGAY ERDENER ve ÖZGE GÜLBEY USTA'NIN KLARNET ESERLERİNE KISA BİR BAKIŞ

Çağdaş Dönem, 1800'lü yılların sonlarından günümüze kadar uzanan zaman aralığıdır. Bu dönemde yapılan müzik, 17. yüzyılın müziğinden, günümüze kadar gelen değişimi gösterir. İnsanla ilişkili her şey gibi müzik de toplumlar ve dünya düzeniyle birlikte değişmiş ve gelişmiştir. 19. Ve 20. yüzyılın politik, bilimsel, sosyal ve teknolojik gelişmeleri, sanatta ve müzikte de etkilerini göstermiştir. Önceleri sadece tonlara bağlı kalınarak, seslerin uyumlu kullanımıyla yapılan müziğin güzel olduğu anlayışı hakimken, zamanla uyumsuz seslerin de bir arada kullanılması kabul edilebilir hale gelmiştir (Dinç, 2018). İnsanlar tıpkı sosyal değişimlerinde olduğu gibi kurallara ve geleneksel kabullere meydan okuyarak, müzikte de yeni bakış açıları ve yeni ufuklar keşfetmiştir.

Çağdaş Dönem, her ne kadar 18. yüzyıl sonundan günümüze uzandığı söylene de başlangıca sebep olan belirli bir olay veya kesin bir başlangıç tarihi bulunmamaktadır. Aynı bakış açısı ve benzer beğenilerle üretilen müziğin, belirli bir süreden sonra insanları tatmin etmemeye başlaması, çağdaş dönem müziğinin ortaya çıkma sebeplerinden biri olabilir. Bir diğer olasılık da sanatçının doğası gereği her yarattığı eserde daha iyiyi ve daha özgünü araması; bu nedenle de yaygın bakış açısını değiştirecek cesur denemelerin yapılmasıdır. Beethoven gibi bestecilerin hem tonaliteye bağlı kalarak hem de mümkün olan bütün olanakları ve kombinasyonları kullanarak yarattığı büyük senfoniler ardılı sanatçıların işini zorlaştırmıştır. Bu durumun da daha sonra gelen sanatçıları yeni ufuklar aramaya zorlamış olabileceği düşünülmektedir. Ancak sayılan bu varsayımların hiçbiri tarihi kaynaklara dayanmamakla birlikte, öznel birer yorum olmaktan öteye geçememektedir (Lunsqui, 2009).

Bakış açısının ve kullanılan müzik öğelerinin değişimi, ortaya çıkan melodinin de değişmesine neden olmuş, zaman zaman melodinin ortadan kalktığı da görülmeye başlanmıştır. Geleneksel müzikte olduğu gibi minör diziler ve majör diziler yerine, farklı ülkelerden modlar ve dizilerden faydalanılmaya, eski öğeler de değiştirilerek ve yeni yaklaşıma uyarlanarak kullanılmaya başlanmıştır. Besteciler farklı ve değişik öğeleri,

kimi zaman birlikte kullanarak tamamen özgün eserler yaratmışlardır. Ancak bu yeni eserler özellikle erken dönemlerinde dinleyiciler tarafından beğenilmemiş, yadırganmıştır (Yıldız, 1998).

Geleneksel tonlara bağlı ve uyumlu seslerin kullanımı yerine, uyumsuz seslerin kullanılmaya başlanmasıyla, 20. yüzyıl eserleri dinleyenlere gürültü gibi duyulmuş, ortaya çıktıkları ilk zamanlarda çabuk benimsenmemiştir. Ancak bu yadırganma değişim sürecine engel olmamış, hatta bu dönemde orkestralardaki vurmali çalgı sayıları da artmıştır. Bilim ve teknolojik ilerlemelerin bir sonucu olarak elektrikli çalgılar ortaya çıkmış ve müzikte yer bulmaya başlamışlardır. Kayıt cihazlarının ve internetin icadıyla birlikte müziğin kaydedilmesi, dinlenmesi ve yayılması kolaylaşmıştır. Elektronik cihazlar sayesinde doğal seslerin yanında yapay sesler de müzikte kullanılabilmeye başlanmıştır. Yine bu dönemde çalgılar da geleneksel kullanımlarına aykırı olarak farklı şekillerde, farklı tekniklerle kullanılmaya başlanmıştır. Bu da çağdaş müziğe büyük bir zenginlik kazandırmıştır (Çilingir, 2018).

5.1. İstemihan Taviloğlu'nun Kısa Yaşam Öyküsü

İstemihan Taviloğlu, bir Klarnet Konçertosu besteleyen ilk Türk bestecidir. 15 Nisan 1945'te, Tekirdağ'da dünyaya gelmiştir. 1957 yılında İstanbul Belediye Konservatuarı keman bölümünden klarnet sınıfına geçiş yapmıştır. 1963'te Ankara Devlet Konservatuarı'na geçmiş burada Hayrullah Duygulu'yla çalışmıştır. İleri kompozisyon çalışmalarında Ulvi Cemal Erkin ve Muammer Sun'dan dersler almış, donanımlı bir müzisyen olarak yetişmiştir (Zafer, 2009).

Aynı zamanda Ankara Devlet Konservatuarı'nda bulunan Müzikoloji Bölümü'nün kurucularındandır. Taviloğlu Ankara Devlet Konservatuarı'nda bizzat solfej ve armoni derslerinde 20 yıldan fazla eğitimlik, kompozisyon ve orkestra şefliği bölümünde ise sanat dalı başkanlığı yapmıştır (Zafer, 2009).

5.1.1. Klarnet Konçertosu'nun İncelemesi

İstemihan Taviloğlu'nun Klarnet Konçertosu'nda ilk bölüm; Con Eleganza, antik modlar kullanılarak Rondo Sonat şeklinde bestelenmiştir. Divan müziğinden etkilenildiğini söylemek mümkündür. İlk tema eserin ilk 3 cümlesinde verilmekte, daha sonra bu tema 22 ve 23. Ölçülerdeki temaları bağlayan köprülere kadar sürmekte, 24.

Ölçü'de ise 2. Tema başlamaktadır (Zafer, 2009).

Resim 14. İstemihan Taviloğlu Klarnet Konçertosu Giriş Bölümü

Eserin 22. ve 23. ölçülerinde bulunan köprülerle geçiş yapılarak başlayan, 38. ölçüye kadar süren 2. tema daha sakin bir ritme sahiptir ve lirik özellikler gösterir. Bu nedenlerle bölüm dinleyenlere diğer bölümlere oranla daha yavaş gibi gelmektedir (Zafer, 2009).

Resim 15. İstemihan Taviloğlu Klarnet Konçertosu İkinci Tema Başlangıcı

3. tema eserin 54. ölçüsünde başlar, 1. temaya benzese bile ona oranla daha geniş aralıklar vardır ve yeni bir temadır. Bu bölümde 76. ölçüden başlayarak tema adım adım en yüksek noktasına gelir. Eserdeki 179. Ölçü Con Eleganza'nın, yani 1. bölümün bitişidir. 1. Bölüm'ün bitiş cümlesi bölümün başında yer alan ilk temanın bitişinin uzatılmış halidir. Klarnet Konçertosunun 2. Bölümü Con Molto Espress ve 3. bölümü de Con Moto'dur. Con Moto tıpkı Con Eleganza gibi Rondo Sonat formundadır.

Resim 16. İstemihan Taviloğlu Klarnet Konçertosu 3. Tema

Konçertoda; Klasik Batı Müziği teorisindeki, bestecilerin konçertolarında tamamen yorumcuya bıraktıkları “kadans” yerine, Klasik Türk Müziğindeki Taksim kullanılmıştır. İstemihan Taviloğlu’nun Klarnet Konçertosu’nu bestelerken Anadolu ezgilerinin yanında Klasik Türk Müziğinden de etkilendiği görülmektedir (Zafer, 2009).

5.2. Fazıl Say’ın Kısa Yaşam Öyküsü

Fazıl Say Ankara’da, 1970 yılında doğmuş, henüz 4 yaşındayken ebeveynlerinin kararıyla piyano eğitimine başlamıştır. Yeteneklerinin keşfedilmesiyle birlikte, Ankara Devlet Konservatuari’nda üstün yetenekli çocuklar için ayrılan özel statüde eğitim alarak, 17 yaşında piyano ve kompozisyon bölümlerinden mezun olmuştur. Eğitimine, burslu olarak Düsseldorf Müzik Yüksek Okulu’nda devam etmiştir. 21 yaşında konçerto solisti diplomasını alarak, 1 yıl sonra Berlin Tasarım Sanatları ve Müzik Akademisi’nde oda müziği ve piyano öğretmenliğine başlamıştır ("Fazıl Say", 2020).

Bestecinin kendi anlatımına göre, 24 yaşındayken, Avrupa Genç Konser Solistleri yarışmasında birincilik kazanmıştır. 1 yıl sonra yapılan uluslararası yarışmada da dünya çapında birincilik elde etmiştir. Çocukluğundan beri doğaçlamalar üzerine çalışan Fazıl Say oratoryolar, konçertolar, orkestra ve oda müzikleri bestelemeye başlamıştır. Nazım Hikmet için bestelediği “Nazım” eseri ve “Metin Altıok Ağıtı” oratoryolarının yanı sıra ünlü bilim adamı Albert Einstein’ın anısına bestelediği bir orkestra eseri de vardır. Viyana’da gerçekleştirilen Mozart’ın doğumunun 250. Yılı kutlamaları için kutlamaları düzenleyen kurulun özel isteği üzerine bale müziği olan Patara eserini bestelemiştir ("Fazıl Say", 2020).

Bugün Fazıl Say, 5 farklı kıtada sayısız konser vermiş, dünya çapında tanınan ve takip edilen bir müzisyendir. Etkinliklerini ve üretmeyi sürdürmekte, dünyanın ünlü orkestralarıyla, dünya çapında bilinen salonlarda konserler vermekte ve genç müzisyenlere başarılarıyla örnek teşkil etmektedir.

5.2.1. Hayyam

Fazıl Say’ın bestelediği klarnet konçertosu olan Hayyam, besteci tarafından Schleswig-Holstein Festivali için 2011’de bestelenmiştir. Eserin prömiyeri de Hamburg’da gerçekleşen bu müzik festivalinde gerçekleştirilmiştir.

Fazıl Say eseri bestelerken hayatı boyunca hayranlık duyduğunu belirttiği Ömer Hayyam’dan esinlendiğini ifade etmiştir. Bir şair olan Ömer Hayyam’ın eserleri, Hayyam

bestesinde kullanılmamış olup, beste sözsüzdür. Say, eserde klarnet ve orkestranın, birlikte Hayyam'ı anlattığını belirtmiştir (İKSV, 2020).

Hayyam eseri, Ömer Hayyam'ın biyografisini anlatır 3 farklı bölümden oluşmuştur. Eserin giriş bölümünde, Hayyam'ın doğduğu İran'a yolculuk edilir ve Hayyam'ın çocukluk çağları ve büyümesi anlatılır. İkinci kısımda ise Ömer Hayyam'ın romantik ilişkileri anlatılır. Bu bölümde klarnete katılan viyolonsel, Hayyam'ın eşini sembolize eder. Son bölümde ise Hayyam'ın bilgelik çağı; yani düşüncesinin ve sanatının olgunluğa eriştiği dönem ve son olarak da ölümü anlatılır (Keskin, 2017).

5.3. Turgay Erdener'in Kısa Yaşam Öyküsü

Turgay Erdener 1957, Gümüşhane doğumludur. Ankara Devlet Konservatuvarı'na 1968 yılında, piyano bölümünden girmiştir. Konservatuvardaki eğitimini Kompozisyon bölümünde sürdürmüştür. Ankara Devlet Konservatuvarı'nın Kamuran Gündemir, Nevit Kodallı gibi tecrübeli hocalarından eğitim almıştır. Bu okuldan mezun olduktan sonra Hacettepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarında akademik kariyerine devam etmiş ve burada öğretim görevlisi olmuştur (Cafer, Ağustos 2012).

Besteci'nin eserleri arasında 2002 tarihli Mavi Gözlü Dev ve 1998 tarihli Afife adlı bale müzikleri yer almaktadır. Ayrıca 1993 tarihli Komik Komik Şeyler Oluyor adı bir müzikali de vardır. Turgay Erdener'in müzikal ve bale eserlerinin yanı sıra Azizname, V. Frank, Arturo Ui'nin Önlenebilir Yükselişi, Resimli Osmanlı Tarihi, Rehine, Dört Başlı Mamur Şahin Çakırpençe, Ateşle Oynayan, Adam Adamdır, Kanlı Düğün, Antigone, Beş Yıl Geçince, Faust gibi sahne müzikleri vardır. Mi'den Dört Bölüm (Oda Orkestrası), Sait Faik'ten Dört Hikâye (Kontrbas ve Orkestra) Doksan Üç (Orkestra), Teo (Orkestra) ve Klarnet Konçertosu ile sınırlı olmamak üzere daha pek çok eseri bulunmaktadır. Bestecinin eserlerinin yer aldığı albümleri de bulunmaktadır. 2012'de Turgay Erdener Donizetti Klasik Müzik Ödülleri'nde Yılın Bestecisi Ödülü'ne layık görülmüştür (Akyol, 2016).

Turgay Erdener 1995 yılında Klarnet Konçertosu eserini bestelemiştir. Eserin ilk dinletisi 1995 yılında Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası tarafından gerçekleştirilmiştir Ekrem Öztan bu prömiyerde solist olarak yer almıştır (Cafer, Ağustos 2012).

Çeşitli türlerde farklı eserler ortaya koyan besteci, daha önce 1993 yılında Obua ve yaylı çalgılar için de bir konçerto bestelemiştir (Akyol, 2016).

5.3.1. Klarnet Konçertosu

Turgay Erdener, 1995 yılında içinde hem çağdaş unsurları barındıran hem de tarihte yerini bir Türk konçertosu olarak alacak Klarnet Konçerto'sunu yazmıştır. Turgay Erdener'in Klarnet Konçerto'su, İstemihan Taviloğlu'nun ve Fazıl Say'ın klarnet konçertolarıyla birlikte Türk müzik tarihinde önemli bir yere sahiptir. Eser üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm sonat formundayken ikinci ve üçüncü bölümler rondo formundadır. Turgay Erdener'in dördüncü bir bölüm yazdığı ancak daha sonra bu bölümü esere eklemekten vazgeçtiği bilinmektedir (Cafer, Ağustos 2012).

Eser yirmi altı ölçü sürecek bir orkestra girişiyile orta tempoda başlar. Bu bölümde çatışmalardan ziyade genel bir bütünlük bulunur. Bestecinin buradaki yaklaşımı Schostakovich'in altıncı senfonisinin ilk bölümünde görülen sonat formuna benzetilmiş ve sonat formunda yenilik arayışı olarak yorumlanmıştır. Eserin ilk bölümünde bulunan beşli aralıklar acı ve sıkıntı hislerini canlandırmaktadır. Ses geçişleri serbestlik içermekte, bu serbestlik aynı zamanda trajik bir havanın oluşturulmasına da destek olmaktadır. Esas temayı oluşturan iki cümle melodi olarak zıtlık yaratır ve dinleyiciye gerginlik hissi verir (Cafer, Ağustos 2012).

The image displays a page of a musical score, likely a manuscript or a printed score, for a clarinet concerto. The score is written for a full orchestra and a solo clarinet. It features multiple staves for woodwinds, strings, and a solo clarinet part. The notation includes various musical symbols such as notes, rests, and dynamic markings. The score is organized into systems, with a large bracket on the left side grouping the woodwind and string parts. The solo clarinet part is written on a single staff, and the orchestral parts are written on multiple staves. The score is in black ink on a white background.

Resim 17 Turgay Erdener Klarnet Konçertosu Birinci Bölüm Birinci Cümle

İkinci cümle bağlayıcı temanın son üç ölçüsünden devam ederek gerginlik hissini iyice artırır. Yardımcı temada ise yalnızlık duygusu hâkimdir (Cafer, Ağustos 2012).

Resim 18 Turgay Erdener Klarnet Konçertosu Birinci Bölüm Yardımcı Tema

Eserin ikinci ve üçüncü bölümleri rondo formunda bestelenmiştir. İkinci bölümün temposu larghetto, üçüncü bölümü temposu ise andantedir. Bu bölümler de eserin trajik yapısını destekleyecek şekilde oluşturulmuş, ikinci bölümde umutların tükenmesi, üçüncü bölümde ise bitmek bilmeyen bir iç sıkıntısı anlatılmıştır. Üçüncü bölümün 128. ölçüsünden itibaren bu duygu iyice baskın hale gelerek eserin son kısmını oluşturur (Cafer, Ağustos 2012).

Resim 19 Turgay Erdener Klarnet Konçertosu Üçüncü Bölüm

Bütün bu değerlendirmeler ışığında, eserin tüm unsurlarıyla bir bütün olarak çağdaş bir Türk konçertosu olduğunu söylemek mümkündür. Besteci klarnet repertuarının ve Türkiye’de Klasik Müzik kaynaklarının zenginleşmesine büyük katkıda bulunmuştur.

5.4. Özge Gülbey Usta’nın Kısa Yaşam Öyküsü

Özge Gülbey Usta, İzmir’de 1978 yılında doğmuştur. Bilkent Üniversitesi’ni tam burslu olarak kazanmış ve burada Müzik ve Sahne Sanatları Fakültesi’nde Teori-Kompozisyon Bölümü’nde eğitim almıştır. Yüksek lisans eğitimini Dokuz Eylül Üniversitesi’nde İstemihan Taviloğlu danışmanlığında tamamlamış ve doktora eğitimine Ege Üniversitesi’nde Duysal Tasarım, Kompozisyon bölümünde devam etmiştir. Doktora

tezi çalışmaları nedeniyle Büyük Afrika belgeselinde görev almıştır. Uluslararası bir yarışma olan Leon Biriotti Beste Yarışması'nda Tres Referencias Al Musica eseriyle dünya çapında birinci olmuştur. Besteci eserleri çalışmaları ile ulusal ve uluslararası çok sayıda organizasyona katılmış, Türkiye'yi uluslararası yarışmalarda teslim etmiş ve çok sayıda başarıya imza atmıştır. Ayrıca farklı kurum ve kuruluşlarda solfej, armoni, müzik teorisi, orkestrasyon, kompozisyon ve müzik tarihi gibi pek çok konuda dersler vermiştir. 2011 yılından itibaren Yaşar Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak dersler vermekte ve koordinatörlük çalışmalarını yürütmektedir (Tanrıkulu, 2017).

5.4.1. Klarnet'e Atıf Klarnet Konçertosu

Bestecinin Klarnete Atıf isimli klarnet konçertosu'nun ilk dinletisi 7 Mart 2015 tarihinde İzmir'de Dünya Kadınlar Günü konserinde gerçekleştirilmiştir. Bu ilk dinletide solist olarak Özlem Tanrıkulu yer almıştır. Bu eser ile besteci Türk klarnet konçertoları repertuvarının genişlemesine katkı sağlamıştır (Tanrıkulu, 2017).

Eser üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde günün başlayışı, güneşin doğuşu ve yükselişi betimlenmiştir. Bu bölümde besteci klarnet çalım tekniği olarak farklı bir yöntem izlemiştir. Eserin ilk bölümündeki legato yapısı nedeniyle aksanlar dil ile kesilmeden sadece nefes yardımıyla verilmelidir. Genel olarak ilk bölüm incelendiğinde icrası zor bir kısım olarak yorumlanmaktadır. İçeriğinde farklı duyguları ve motifleri barındıran eserin birinci kısmının ikinci bölümünde zikir teması dikkat çekmektedir (Tanrıkulu, 2017).

Resim 20 Klarnete Atıf Birinci Bölüm

İkinci bölümde ise bekleyiş teması ön plana çıkmaktadır. Klarnetin legato teması ise birinci bölümde olduğu gibi devam etmektedir. Bu kısımda günün başlangıcını anlatan ilk bölümden farklı olarak, anıların hatırlanışı ve iyiliğin ne olursa olsun sonunda kötülüğe galip geleceği gibi konular işlenmiştir (Tanrıkulu, 2017).

Ozge Gülbey USTA

The musical score is written in 3/4 time and consists of six staves. The first staff is marked "molto vibrato" and "mf espressivo". The second staff is marked "ordinario" and "mp". The third staff is marked "mf". The fourth staff is marked "mf" and "♩=40". The fifth and sixth staves are marked "mf". The score includes various musical notations such as slurs, accents, and dynamic markings.

Resim 21. Klarnete Atıf Klarnet Konçertosu İkinci Bölüm

Eserin üçüncü ve son bölümünde zafer konusu işlenmektedir. Bu bölüm aynı zamanda ilk iki bölümde anlatılanların bir özeti niteliğindedir. İlk bölümde yer alan merak ve umut temaları, ikinci bölümdeki bekleyiş ve iyiliğin kazanacağına dair inanç betimlemeleriyle birlikte üçüncü bölümde bir araya gelmekte ve dinleyiciye aktarılmaktadır.

Op. 140

12

16

19

23

27

31

35

f

ff

mf

ff

f

ff

Resim 22. Klarinete Atıf Klarinet Konçertosu Üçüncü Bölüm

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalgılar, müziğin seslendirilmesi kolunda insanların en önemli araçlarıdır ve tarihleri ilkel çağlara kadar uzanmaktadır. Çalgılar kullanım şekillerine ve yapılarına göre; üflemeli, vurmali, tuşlu ve yaylı çalgılar olarak gruplandırılmıştır. Üflemeli çalgılar da yapıldıkları malzemeye göre bakır ve tahta üflemeli çalgılar olarak iki gruba ayrılırlar. Klarnet, bu sınıflandırmada üflemeli çalgıların, tahta üflemeli çalgılar sınıfında yer almaktadır. Tahta üflemeli çalgıların atası, insanların doğada buldukları doğal şekilli kabuklar, hayvan boynuzları, kuruyarak içi boşalmış bitki formlarıdır. Bu açıdan bakıldığında üflemeli çalgılar insanlar tarafından 20.000 yıla yakın süredir kullanılmaktadır (Wallin, Merker, & Brown, 2000).

Klarnet oluşumunun Chalumeau (şalümo) adı verilen ve orta çağ döneminde kullanılan bir çalgıya dayandığı bilinmektedir. Chalumeau (şalümo), ilk kez Almanya’da yapılmıştır (Terlikol, 2006).

Bu çalgı ilk klarnet sayılmaktadır. Klarnetin bu ilkel sayılabilecek formunun kullanılmaya başlanmasıyla birlikte, kusurları da fark edilmiş ve çalgı zaman içinde geliştirilerek günümüzdeki halini almıştır (Brymer, 1976).

Klarnet orkestraya diğer enstrümanlara kıyasla geç katılmasına rağmen oldukça çabuk yer edinerek yaygınlaşmıştır. 1800’lü yıllardan beri klarnet birçok bestecinin eserinde kullandığı bir çalgı olmuştur (Erdoğan, 2017).

Türkiye Cumhuriyeti’nin ilan edilmesiyle başlayan aydınlanma ve çağdaş uygarlıklar seviyesine ulaşma hedefleri, sanatın her dalında olduğu gibi müzikte de etkilerini göstermiştir. Mustafa Kemal Atatürk’ün isteği, yönlendirmesi ve bizzat ilgilenmesiyle, genç ve yetenekli müzisyenler eğitim almaları için Avrupa’daki büyük müzik okullarına gönderilmiştir. Avrupa’ya burslu olarak gönderilen öğrencilere çektiği telgrafta ise şöyle söylemiştir: “Sizi birer kıvılcım olarak gönderiyorum, alevler olarak geri dönmelisiniz”. Avrupa’ya gönderilerek eğitim alan bu müzisyenler daha sonra Türkiye’ye geri dönerek ülke müziğine ve aydınlanmasına büyük katkılarda bulunmuş ve çok çeşitli eserler vermişlerdir (Irmak, 1984).

Türk Beşleri ve Türk Besteciler, çeşitli eserler bestelemişlerdir. Bu eserlerin arasında içinde klarnetin de yer aldığı oda müziği eserleri ve klarnet konçertoları da

bulunmaktadır. İlk Klarnet Konçertosu 1979 yılında İstemihan Taviloğlu tarafından bestelenmiştir. Daha sonra diğer Türk besteciler de klarnet konçertosu bestelemişlerdir, ancak eser sayısı sınırlı kalmıştır. Hem klarnet için bestelenen Türk eserlerinin artması, hem de Türkiye’de klasik batı müziği alanında verilen eser sayısının artması için müzik sevgisini ve ilgisini artıracak ilave çalışmalar yapılmalıdır. Yapılabilecek uygulamalar için bu çalışma kapsamında belirlenen öneriler şu şekildedir:

- Müzik ve çalgı sevgisi, çocuklara erken yaşta kazandırılmalı, okul öncesi eğitimde erken müzik çalışmalarına ve oyunlarına yer verilmelidir,
- İlk, ortaokul ve lise eğitiminde öğrenciler farklı müzik türleriyle, klarnet ve diğer çalgılarla karşılaştırılmalı ve tanıştırılmalıdır,
- Eğitim müfredatı; Pedagoji, eğitim ve müzik uzmanlarıyla birlikte çalışılarak hem teorik hem de pratik olarak öğrencilere müzik sevgisini aşılacak şekilde düzenlenmelidir,
- Büyük kurumlar ve şirketler, yetenekli öğrencilere müzik dalında eğitim bursları vermeleri için devlet tarafından teşvik edilmelidir,
- Çevrimiçi ve basılı müzik kaynaklarının sayısı artırılmalı, yaygınlaştırılmalı ve erişimi kolaylaştırılmalıdır,
- Konser, turne ve dinleti etkinliklerinin sayısı artırılmalı, bu etkinliklerle daha fazla sayıda insana ulaşılmalıdır,
- Bando, orkestra, konservatuvar ve müzik okullarına, çalışmalarını yürütmeleri ve yaygınlaştırmaları için gereken kaynaklar sağlanmalıdır,
- Yaratıcılığı beslemek ve geliştirmek için, çocukların ve gençlerin eğitimi hayal gücü geliştirici aktiviteler ve içeriklerle zenginleştirilmelidir.

Türk bestecilerinin, müzisyenlerinin sayılarının artması, bununla birlikte klarnet ve diğer çalgılar için bestelenen eserlerin sayılarının artması, Türk aydınlanması ve Türk müziğinin gelişimi için önemlidir. Bu hedeflerin gerçekleşmesi hem Türkiye’nin dünya çapındaki tanıtımında hem de toplumsal refah seviyesinin artmasında büyük rol oynayacaktır.

KAYNAKÇA

- Aksoy, B. (1985). Tanzimattan Cumhuriyet'le Musuki ve Batılılaşma. Türkiye Ansiklopedisi. İletişim Yayınları, İstanbul. (Cilt 5, s. 1210-1235).
- Akyol, S. (2016). Turgay Erdener'in Obua ve Yaylı Çalgılar İçin Konçertinosu'nun Form Analizi. İdil Sanat ve Dil Dergisi(5), s. 1691-1712.
- Arslan, F., & Sarıboğa, B. (2012). Flüt Tarihinde Theobald Boehm ve Flüte Getirdiği Yenilikler. İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, s. 133-140.
- Aslantürk, Zeki, (1999), Araştırma Metot ve Teknikleri, Emre Matbaası, s.101, İstanbul.
- Barrett, G.(2019). NIU School of Music: <https://www.niu.edu/gbarrett/resources/compositions-chronological.shtml> adresinden alındı
- Biçer, B. E. (2020). Kemeñeci Vasilâki'ye Ait Kürdilihicazkâr Peşrevi Örneğinde Türk Müziğinde Yorum. Electronic Turkish Studies, 15 (3), s. 1837-1863.
- Boran, İ., & Şenürkmez, K. (2007). Kültürel Tarih Işığında Çoksesli Batı Müziği. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul. s. 110-118.
- Brymer, J. (1976). Clarinet. Schirmer Books, New York. s. 14-54.
- Cafer, H. A. (Ağustos 2012). Turgay Erdener'in Klarnet Konçertosunun Form Analizi. İdil Sanat ve Dil Dergisi, s. 19-29.
- Carse, A. (2002). Classification of Wind Instruments. A. Carse içinde, Musical Wind Instruments. Dover Publications, New York. (s. 2-10).
- Çağrı, S. (2006). Avrupa'da ve Türkiye'de Klarnetin Tarihsel Gelişimi, Türk Müziği İcrasında Klarnet Çeşitlerinin Ses Sahaları ve Parmak Pozisyonları Bakımından Uygunluğunun İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çelak, D. Ö. (2020, Temmuz). Çalgı Bilgisi Ders Notları - Üflemeli Çalgılar. Ankara Üniversitesi Açık Ders Malzemeleri: <https://acikders.ankara.edu.tr/course/view.php?id=4969> adresinden alındı
- Çelebioğlu, E. (1986). Tarihsel Açıdan Evrensel Müziğe Giriş. Akademik Kitaplar Serisi, İstanbul. s. 71-90.
- Çilingir, H. Z. (2018). Modern Classical Music. Innovation and Global Issues Congress IV. Innovation and Global Issues Congress IV Congress Publications, Antalya. s. 1361-1366.

- Dinç, Ş. Ö. (2018, Aralık). Arnold Schönberg ve Paul Hindemith'in Çağdaş Dönem Müzik Stili Üzerine Etkileri. *Trakya University Journal of Social Science*, s. 409-421.
- Elbaş, O. (2017). *Anadolu'nun Sırlı Sesi: Müziğiyle Ankara*. Ankara Kalkınma Ajansı, Ankara. s. 193-208.
- Erdoğan, S. (2017). Tarihsel Süreç İçerisinde Bando ve Orkestralarda Klarinetin Yeri ve Önemi. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Üflemeli ve Vurmalı Çalgılar Anasanat Dalı. Ankara.
- Erol, İ. L. (2001). *Neden Klasik Müzik*. Yurtrenkleri Yayınev, Ankara, s.170-177.
- Gazimihal, M. (1955). *Türk Askerî Muzıkları Tarihi*. Maarif Basımevi, İstanbul. s. 93-118.
- Güdek, B., & Kılıç, .. A. (2016, Haziran). Muzika-ı Hümayun'dan Günümüze Klasik Batı Müziğinin Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi. *The Journal of Academic Social Science Studies*. s. 89-102.
- Hoeprich, E. (1981). *A Three-key Clarinet*. *The Galpin Society Journal*. s. 21-32.
- Hoeprich, E. (2008). *The Clarinet*. Yale: Yale University Press, s. 20-63 ISBN: 9780300102826 0300102828.
- Hutchinson, R. (2020, Temmuz). *Music Theory for the 21st-Century Classroom*: <http://musictheory.pugetsound.edu/> adresinden alındı
- Irmak, S. (1984). Atatürk'ü Anarken. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. s. 164-166. <https://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/Sadi-IRMAK-Atat%c3%bcrk%c3%bc-Anarken.pdf> adresinden alındı
- Jaegers, S. (2019). *Turkish Classical Clarinet Repertoire: Performance, Accessibility, and Integration into the Canon, with a Performance Guide to Works by Edward J. Hines and Ahmet Adnan Saygun*. Ohio. (Electronic Thesis or Dissertation). <https://etd.ohiolink.edu/> adresinden alındı
- Karaçetin, B. (2006). Klarinetin tarihsel gelişimi, Mozart'ın klarinete yaklaşımı ve K.V. 622 La Majör Klarinet Konçertosu'nun incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Üflemeli ve Vurmalı Çalgılar Sanat Dalı, İstanbul.
- Keskin, H. (2017, Haziran). Çağdaş Türk Klarinet Edebiyatının Durumu: Sanatçılar, Eğitimciler ve Besteciler Yönünden Değerlendirilmesi, *İdil Sanat ve Dil Dergisi*,

- s. 823-847.
- Kılıç, K. (2009). Klarnet Tarihi, Klarnetin Tarihsel Gelişimi, Brahms Klarnet Sonatları'nın İncelenmesi ve Analizleri, Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- Lunsqui, A. (2009). Rhythm and globalization: Aesthetics, culture, and creativity in contemporary classical music. Proquest Dissertations Publishing. New York.
- Mimaroğlu, İ. (1999). Müzik Tarihi. Varlık Yayınları, İstanbul. s. 140-149.
- Morley, I. (2013). The Prehistory of Music. Oxford University Press, Oxford s. 32-89.
- Naxos. (2020, Temmuz). Naxos: www.naxos.com/person/Iwan_Muller adresinden alındı
- Online Etymology Dictionary. (2020, Temmuz). Etymonline: <https://www.etymonline.com/word/clarinet> adresinden alındı
- Önder, Ş. (2005). Klarnetin Tarihsel Gelişimi, Repertuarı ve Orkestradaki Önemi, Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Özalp, N. (1998). Türk Musikisi Tarihi Cilt II. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, s. 869-871.
- Özkaya, Y. (2018). Carl Stamitz'in Re Majör Viyola Konçertosu ve Müzikte Klasik Dönem, Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Yaylı Çalgılar Anasanat Dalı, Ankara.
- Palmer, C. (1997). Music Performance. Annual Review of Psychology, s. 115-138.
- Pino, D. (1998). The Clarinet and Clarinet Playing. Dover Publications, New York. s. 102-112.
- Ruşenoğlu, C. (2015). Romantik Dönem Bestecilerin Eserlerinde Klarnetin Yeri, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Say, A. (2002). Müziğin Kitabı, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara. s. 25-31.
- Say, A. (2005). Müzik Ansiklopedisi, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara. s. 306-321.
- Spoehr, L., & Meyer, P. (1981). Brilliant Classics, Clarinet Concertos: <https://www.brilliantclassics.com/media/1621948/95787-clarinet-concertos-booklet.pdf> adresinden alındı
- Surmani, A., Surmani, K. F., & Manus, M. (2004). Alfred's Essentials of Music Theory Complete. Alfred Publishing, Los Angeles. s. 3-4, ISBN: 0-88284-897-6.
- Şimşek, Hasan ve Yıldırım, Ali, (2000), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*,

- Seçkin Yayıncılık, s. 19, Ankara.
- Tanrıkulu, Ö. (2017). Özge Gülbey Usta'nın "Klarnete Atıf" İsimli Klarnet Konçertosunun İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat ve Tasarım Anasanat Dalı, İzmir.
- Terlikol, G. (2006). Klarinette Böhm Mekanizmasının Bulunuşu ve İşleyiş Biçimi, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzik Anasanat Dalı, Adana.
- Wallin, N. L., Merker, B., & Brown, S. (2000). Music Origins and Human Origins, The Origins of Music, The MIT Press, Massachusetts. (s. 3,5).
- Yıldız, E. (2010). Dönemleri ve Bestecileriyle Klasik Müziğin Gelişim Süreci, Sanat Dergisi, 0 (2), <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunigsfd/issue/2590/33319> adresinden alındı
- Zafer, T. (2009). İstemihan Taviloğlu Türk klarnet konçertosu'nun form ve icra açısından incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Anasanat Dalı Üflemeli ve Vurmalı Çalgılar Sanat Dalı, Edirne.

İnternet Kaynakları

- (2020). İKSV: <https://muzik.iksv.org/tr/sanatcilar/fazil-say> adresinden alındı
- (2018, Temmuz). Open Music Theory: <http://openmusictheory.com/> adresinden alındı
- "Fazıl Say", (2020, Aralık 10). 2020 tarihinde Fazıl Say Resmi Web Sitesi <https://fazilsay.com/> adresinden alındı
- "Klarnet" (2020, Temmuz). Etimoloji Türkçe: <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/klarnet> adresinden alındı
- Yamaha. (2020, Temmuz). The birth of the clarinet: https://www.yamaha.com/en/musical_instrument_guide/clarinet/structure/ adresinden alındı